

לפני עור לא תתן מכשול

(א) עיקר מצוה

ויקרא פרק יט פסוק יד

לא-תקלל חרש

ולפני עור, לא תתן מכשול

וגראת מאלהיד, אני יהיה.

ספר החינוך מצוה רלב

שלא להכשיל תם בדבר

לא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה, אבל ניישר אותם כשישאלו עצה, במה שנאמין שהוא יושר ועצה טובה, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ד] ולפני עור לא תתן מכשול. ולשון ספרא, לפני סומא בדבר והיה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ואמרו זכרונם לברכה [שם] אל יאמר אדם לחבירו מכור שדך וקח חמור, והוא עוקף עליו ונוטלה הימנו

וזו הלאו כולל כמו כן מי שיעזור עובר עבירה, שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה לעבור פעמים אחרים עוד. ומזה הצד אמרו זכרונם לברכה [ב"מ ע"ה ע"ב] במלוה ולוה בריבית ששניהם עוברים בלפני 'עור וגו'

שורש המצוה ידוע, כי תיקון העולם ויישובו הוא להדריך בני אדם ולתת להם בכל מעשיהם עצה טובה מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה בריש מסכת עבודה זרה [י"ד ע"א] דאלפני מפקדין אבל לפני דלפני לא מפקדין. ומפני כן פירשו שם דכי איבעיא לן בגמרא [שם ו' ע"א] טעמא דמתניתין אי משום דאזיל ומודה אי משום לפני עור, דלא הוה מסתפק בטעמא דמתניתין אלא בלשאת ולתת עמהם דיהיב ליה ישראל לגוי מידי דחזי לתקרובת ובכי האי גוונא אפשר דאיכא ביה משום ולפני עור, אבל שאר מתניתין כולה, כגון להלוותן ולפורען ולהשאלין משום דאזיל ומודה הוא איסורא, דמשום לפני עור ליכא למימר דשאלה בעינה הדרא, ולהלוותן ולפורען נמי זוזי יהיבין להו זוזי לא חזו לתקרובת, מאי אמרת דילמא זבין בהו תקרובת, הוה ליה לפני דלפני ובכי האי לא מפקדין כמו שאמרנו, וכן כל כיוצא בזה וכן מה שאמרו זכרונם לברכה [שם ט"ו ע"ב] שאסור למכור כל כלי מלחמה וכל דבר שיש בו נזק לרבים לגוים, אלא אם כן מוכרן כי היכי דמגנו עלן, וכן אסור למוכרו לישראל המוכרו לגוי, וכן לישראל ליסטים, ואסרו הכל משום לפני עור וגו'. ויתר פרטיה, במקומות מהתלמוד בפיזור ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה והשיא את חבירו לדעת עצה שאינה הוגנת לו, או סייע אותו בדבר עבירה, כגון המושיט כוס יין לנזיר וכל כיוצא בזה, עבר על לאו זה, והוא כעובר על מצות מלך, ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה

תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף יז עמוד א

שפחה של בית רבי מאי היא?

דאמתא דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול,

אמרה: ליהוי ההוא גברא בשמתא, דקעבר משום +ויקרא י"ט+ ולפני עור לא תתן מכשל.

דתינא: ולפני עור לא תתן מכשל - במכה לבנו גדול הכתוב מדבר

רש"י מסכת מועד קטן דף יז עמוד א

לפני עור לא תתן מכשול

דקא עבר משום ולפני עור לא תתן מכשול - דכיון דגדול הוא, שמא מבעט באביו, והוה ליה איהו מכשילו.

משנה מסכת בבא מציעא פרק ה משנה יא

ואלו עוברין בלא תעשה:

המלוה, והלוה, והערב, והעדים.

וחכמים אומרים: אף הסופר עוברים.

משום (ויקרא כ"ה) לא תתן, ומשום (שם /ויקרא כ"ה/) בל תקח מאתו, ומשום (שמות כ"ב) לא תהיה לו כנושה, ומשום (שם /שמות כ"ב/) ולא תשימון עליו נשך, ומשום (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלהיך אני ה'.

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף עה עמוד ב

אמר אביי: מלוה עובר בכולן, לוח עובר משום +דברים כ"ג+ לא תשיך לאחריך +דברים כ"ג+ ולאחריך לא תשיך, ולפני עור לא תתן מכשול, ערב והעדים אין עוברין אלא משום לא תשימון עליו נשך. תניא, רבי שמעון אומר: מלוי רבית יותר ממה שמרויחים - מפסידים, ולא עוד אלא שמשימים משה רבינו חכם ותורתו אמת. ואומרין: אילו היה יודע משה רבינו שיהיה ריוח בדבר לא היה כותבו. כי אתא רב דימי אמר: מנין לנושה בחבירו מנה, ויודע שאין לו, שאסור לעבור לפניו - תלמוד לומר לא תהיה לו כנושה. רבי אמי ורבי אסי דאמרי תרוייהו: כאילו דנו בשני דינין, שנאמר +תהלים ס"ו+ הרכבת אנוש לראשנו באנו באש ובמים. אמר רב יהודה אמר רב: כל מי שיש לו מעות, ומלוה אותן שלא בעדים - עובר משום ולפני עור לא תתן מכשל, וריש לקיש אמר: גורם קללה לעצמו, שנאמר +תהלים לא+ תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק.

רש"י מסכת בבא מציעא דף עה עמוד ב

עובר משום לפני עור - שעולה על רוחו של לוח לכפור.

קללה - כשתובעו וזה כופר הכל, מקללין אותו ואומרין שהוא דובר על צדיק עתק.

(ב)

תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ו עמוד א ועמוד ב

איבעיא להו: משום הרווחה, או דלמא משום +ויקרא יט+ ולפני עור לא תתן מכשול? למאי נפקא מינה?

דאית ליה בהמה לדידיה, אי אמרת משום הרווחה - הא קא מרווח ליה, אי אמרת משום עור לא תתן מכשול - הא אית ליה לדידיה.

וכי אית ליה לא עבר משום עור לא תתן מכשול?

והתניא, אמר רבי נתן מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר, ואבר מן החי לבני נח? ת"ל: +ויקרא יט+ ולפני עור לא תתן מכשול.

והא הכא דכי לא יהיבין ליה שקלי איהו, וקעבר משום לפני עור לא תתן מכשול!

הב"ע - דקאי בתרי עברי נהרא.

דיקא נמי, דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן, ש"מ.

לפני עור לא תתן מכשול

רש"י מסכת עבודה זרה דף ו עמוד א ועמוד ב

משום הרווחה - דרווח ואזיל ומודה לעבודת כוכבים ועבר ישראל משום לא ישמע על פיך (שמות כג ולפני עור - דמזבין ליה בהמה ומקריבה לעבודת כוכבים ובני נח נצטוו עליה דהיא אחת משבע מצות בד' מיתות בסנהדרין (דף נו) ונהי דאמרן עמד והתירן מיהו אל יעברו על ידיך שהרי עתידין הן ליתן את הדין על שאין מקיימין אותן ואע"פ שאין להן שכר בקיומ' (ואהני) +מסורת הש"ס: [ואהכי] + קא עבר ישראל משום ולפני עור לא תתן מכשול (בחילול שבת משום ממצוא חפצך ודבר דבר דאית ליה בהמה - לעובד כוכבים להקריב ואי לא מזבין ליה ישראל אפ"ה פלח ליה בדידיה לא יושיט אדם כוס יין לנזיר - שמא יבא לשתותו ואבר מן החי לבני נח - לפי שנאסר להן דכתיב אך בשר וגו' (בראשית ט דקיימא בתרי עברי נהרא - עובד כוכבים מצד זה וישראל מצד זה דאי לא יהיב ליה לא מצי שקיל

תוספות מסכת עבודה זרה דף ו עמוד ב, ד"ה מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר

נראה דה"ה בכל שאר איסורין אלא להכי נקט כוס יין לנזיר משום דמסתמא למישתי קא בעי ליה כיון דכ"ע חמרא שתו ושמא שכח נזירתו אבל ישראל שאמר הושיט לי נבלה או חזיר או שום איסור אין לחושדו מלהושיט לו. אבל אם ידוע לו שרוצה לאכלו אסור להושיט לו ואפי' הוא שלו מדקאמר אי לא יהיב ליה שקיל ליה איהו. ולפי זה, אסור להושיט למזמרים לעבודת כוכבים דבר איסור אע"פ שהוא שלהם כי הדבר ידוע שיאכלוהו והוא נאסר להם דכישאל גמור חשבינן ליה ומיירי בדקאי במקום שלא יוכל ליקח אם לא יושיט לו זה וכדמסיק דקאי בתרי עברי נהרא.

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רצט

והמצוה הרצ"ט היא שהזהירנו מהכשיל קצתנו את קצתנו בעצה והוא שאם ישאלך אדם עצה בדבר הוא נפתה בו ובאה האזהרה מלרמותו ומהכשילו אבל תיישירהו אל הדבר שתחשוב שהוא טוב וישר. והוא אמרו יתעלה (קדושים יט) ולפני עור לא תתן מכשול ולשון ספרא לפני סומא בדבר, היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ולאו זה אמרו שהוא כולל גם כן מי שיעזור על עבירה או יסבב אותה כי הוא יביא האיש ההוא שעוורה תאותו עין שכלו וחזר עור ויפתהו ויעזרהו להשלים עבירתו או יכין לו סבת העבירה. ומאלו הפנים אמרו (ב"מ עה: ל' רלו - ז) במלוה ולוה בריבית ששניהם יחד עוברים משום ולפני עור לא תתן מכשול כי כל אחד מהם עזר חבירו והכין לו להשלים העבירה. ודברים רבים מאד מזה המין יאמרו בהם עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול. ופשטיה דקרא הוא במה שזכרנו תחלה

ר"ן על רי"ף, ד"ה מנין

מניין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר. רבותא קא משמע לן דאפילו כוס יין לנזיר דלדין לא אסיר איכא משום לפני עור ולא מיבעיא כוס יין לנזיר דבר ישראל הוא אלא אפילו אבר מן החי לבני נח דלאו ישראל הוא איכא משום לפני עור: ודוקא דקאי בתרי עברי נהרא. עובד כוכבים מלך זה וישראל מלך אחר דפי לא יהיב ליה האי לא מצי שקיל: דיקא נמי דקתני לא יושיט. דלשון הושטה משמע שהוא אינו יכול לנטלו ומיהו משמע דהני מילי לענין איסורא דאורייתא אבל מ"מ מדרבנן (י) מיהא אסור שהרי מחויב הוא להפרישו מאיסור והיאך יסייע ידי עובדי עבירה:

ג) שלחן ערוך ונושאי כלים

טור יורה דעה סימן קנא (לא ברשום מקורות, אבל שמתי כאן מ"מ)

דברים המיוחדים למין ממני אליל אסורין למוכרן לעולם לעובדי אותה אליל שבאותו המקום ואם קונה הרבה ביחד שניכר הדבר שהוא קונה אותם לסחורה מותר והדברים שאינן מיוחדים לה מוכרין אותם סתם ואם פירש העכו"ם שהן לאליל אסור למוכרו לו א"כ פסל אותם מלהקריב לאליל ואם העכו"ם מחזר אחר דברים המיוחדים לאליל ומערים לכלול דברים אחרים עמו או כיוצא בזה כדי שלא יבינו שקונה לצורך אליל אסור למוכרם לו [ואם אין רגילין להקטיר לו אלא לבונה כל דבר מותר למכור להם חוץ מלבונה וכל לבונה אסורה בין זכה בין שאינה זכה וכתב הרשב"א אפי' אומר שצריך אותה לדברים אחרים אסור אערומי קא מערים אבל אם ידוע שצריכה לו לדבר אחר מותר כתב בסה"ת אם אין רגילין להקטיר אלא לבונה אסור למכור לבונה לכומר ולשאר העכו"ם מותר. וכן שעוה ביום איד אסור למכור לעכו"ם אבל בשאר ימים מותר למכור להם שעוה. וכן הגביע שתופס הכומר עו"ג בידו וקנאו ישראל אחר שפגמו עכו"ם ובטלו אסור למוכרו לעכו"ם דבשביל פגימה קטנה כזו אינו מניח העכו"ם מלעשות בו עבודתו וכן ספרי דתן אסור למכור לכל עכו"ם] מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעכו"ם עובד אלילים מוכרים ובמקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה ומותר למוכרה להם על ידי ספסירא פירוש שקונה הבהמה לעצמו כדי להרויח ומוכרה מיד אבל ע"י סרסור בעלמא אסור כמו בלא סרסור ופי' רש"י דלא אסרינן אלא בבהמה טמאה שודאי למלאכה או בטהורה שפירש למלאכה אבל בטהורה סתם מותר שאנו תולין לומר שלשחיטה קונה אותה. ועגלים קטנים שקונה לגדלם אפי' בסתם אסורין דמסתמא אינו טורח בהם לגדלם אלא למלאכה ורבינו האי כתב שאין צד היתר אלא א"כ נראה בו שקונה אותה לשחיטה והרמב"ן כתב כשמוכרה לטבח ודאי לשחיטה ומותר וכשמוכרה לבעל אדמה ודאי למלאכה ואסור וכשם שאסור למכור לעכו"ם כך אסור למכור לישראל החשוד למכור לעכו"ם והאידינא נהגו היתר בכל וכתב ר"י הטעם לפי שבימיהם היו דרים הרבה יהודים ביחד והיו יכולים למכור זה לזה אבל האידינא שמעט יהודים דרים במקום אחד ואי לא מזבני לנכרים איכא פסידא שרי וכתב בסה"ת אפילו לפי זה אין להתיר אלא כשנזדמנה לו אבל לקנות כדי להרויח לא. אין מוכרין להם כל דבר שיש בו נזק לרבים כגון דובים ואריות ולא שום כלי זיין ולא סדן וכבלים וקולרין ושלשלאות של ברזל ואפילו עשת של ברזל שראוי לרדד ולעשות ממנו כלי זיין אסור ולא משחיזין להם כלי זיין ולא בונים להם מקום שדנין בו בני אדם וכשם שאסור כל אלו למכור לנכרים כך אסור למוכרם לישראל החשוד למוכרם לנכרים ולא לישראל ליסטים אפי' אינו הורג בהן כיון שע"י הזיין עומד על נפשו ומלסטם הבריות והאידינא נהגו למכור כל כלי זיין לנכרים כיון שעל ידם מצילין אותנו מהאויבים הבאים על העיר אין מוכרין להם בארץ ישראל כל דבר המחובר כגון אילן וקמה אבל מוכרו על תנאי שיקוץ כ"כ הרמב"ם ורב אלפס אסר גם בזה אלא א"כ קצץ אותו תחלה ומסקנת א"א הרא"ש ז"ל כמו הרמב"ם והרמב"ן כתב דה"ה נמי בח"ל נמי אסור גזירה אטו ארץ ישראל ולא נראו דבריו לא"א הרא"ש ז"ל אין מוכרין להם בתים ושדות בא"י אבל משכירין להם בתים ולא שדות ובח"ל בין בתים בין שדות מותרין בין למכור בין להשכיר ובלבד שלא ימכור או ישכיר לג' נכרים ביחד בשכונת היהודים אבל לאחד או לשנים יכול למכור או להשכיר כמו שירצה ולא חיישינן שמא ימכור הוא או ישכיר לאחרים. ולא התירו להשכיר אלא לאוצר או לשאר תשמיש חוץ מלדירה אבל לדירה אסור להשכיר מפני שמכניס לתוכו אליל והאידינא נהגו להשכיר אף לדירה כיון שאין נוהגין להכניס אליל בבתיהם אסור ליתן להם מתנת חנם במה ד"א כשאינו מכירו אבל אם מכירו או שכינו מותר וכן מותר לפרנס עניהם ולבקר חוליהם ולקבור מתיהם ולהספידן ולנחם אבליהם משום דרכי שלום וכן אין ממחים ביד עני נכרי מליטול לקט שכחה ופאה: ואסור לשבחו כמה נאה עכו"ם זה וכל שכן שלא לספר בשבח מעשה ידיו. אבל אם מכון בשבחו להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזה מותר

שולחן ערוך יורה דעה סימן קנא

סעיף א

א] <א> דברים שהם מיוחדים למין ממיני עבודת כוכבים שבאותו מקום, א <ב> אסור ב למכור לעובדי אותן עבודות כוכבים שבאותו מקום. ב] <ג> ואם קונה הרבה ביחד, שניכר הדבר שהוא קונה אותם ג (א) לסחורה, מותר. ג] וכן אם אומר שצריך אותם לדברים אחרים, והישראל יודע שכדבריו כן הוא, מותר. ודברים שאינם מיוחדים לה, מוכרים אותם סתם. ואם פירש העובד כוכבים שהוא קונה אותם לעבודת כוכבים, אסור למכור לו ד] אלא אם כן פסלן מלהקריבו לעבודת כוכבים. הגה: ה] אסור למכור לעובד כוכבים מים, כשיודעים שרוצה לעשות מהם מים להטביל. (תא"ו נ"ז). היו מעורבים דברים המיוחדים עם דברים שאינם מיוחדים, כגון לבונה ד זכה בכלל לבונה שחורה, מוכר הכל סתם ואין חוששין שמא ילקט הזכה לבדה לעבודת כוכבים. וכן כל כיוצא בזה. הגה: ו] ודוקא לכהן ז] או לעובד כוכבים, שחזקתו שיקטיר הלבונה לעבודת כוכבים, אבל ה לסתם עובד כוכבים, שרי. ו ח] י"א הא דאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתם, היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו או שלא יוכלו לקנות במקום אחר, אבל אם (ב) יכולים לקנות במקום אחר, (ג) מותר למכור להם כל דבר. (מרדכי דפ"ק דע"ז). (ד) ויש מחמירין. ז ונהגו להקל כסברא הראשונה, וכל בעל נפש יחמיר לעצמו. (ר"ן שם ובתוספות ואשיר"י). (והגמ"ר פ"ק דשבת לדעת הרב

סעיף ב

אם העובד כוכבים מחזר אחר דברים המיוחדים לעבודת כוכבים, ומערים לכלול דברים אחרים עמהם כדי שלא יבינו שקונה לצורך עבודת כוכבים, אסור למכרם לו

סעיף ג

ט] אסור למכור שעה לעובד כוכבים ביום חגו. הגה: שדרכו לעשות בו נרות לעבודת כוכבים; ח י] או ביום (שלפניו, יא) אבל בשאר ימים שרי. (מרדכי פ"ק דעבודת כוכבים) (וע"ל סוף סימן קל"ט

סעיף ד

ד <מקום שנהגו ט שלא למכור בהמה דקה לעובדי כוכבים, אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרים להם, ולא <לישראל החשוד למכור להם, י בהמה גסה, יב] אם לא ע"י יא סרסור, יג] או שיודע שקונה אותה לשחיטה. יב יד] ועכשיו >ה <נהגו היתר בכל

סעיף ה

יג אין מוכרים להם ולא לישראל החשוד למכור להם, ולא לישראל לסטים, דבר שיש בו נזק לרבים כגון דובים ואריות, ולא שום כלי זיין ולא סדן. (שטא"ק בלשון אשכנז כן פירש רש"י בעבודה זרה דף ט"ו), ולא כבלים וקולרין (פירוש מענין ויתנוהו בסוגר (יחזקאל יט, ט) ויהבוהו בקולרין) (פירוש ברזל סביב הצואר) ושלשלאות של ברזל, ואפילו עשת של ברזל; ולא משחיזים להם כלי זיין; ולא בונים להם מקום שדנים בו

בני אדם.

סעיף ו

היו ישראל שוכנים בין עובדי כוכבים וכתרו להם ברית, מותר למכור כלי זיין לעבדי המלך וגייסותיו, מפני שעושים עמהם מלחמה עם צרי המדינה, להצילה, ונמצאו מגינים עליהם, שהרי הם שרויים בתוכה

סעיף ז

אין מוכרין להם טו] בארץ ישראל כל דבר המחובר, כגון אילן וקמה, טז] אבל מוכרים על תנאי יד שיקוץ, וקוצץ.

סעיף ח

ו <אין מוכרים להם בתים ושדות בארץ ישראל; אבל משכירין להם בתים, ולא שדות. ובסוריא, מוכרים <בתים ומשכירים שדות. ובחוצה לארץ, מוכרים אלו ואלו

סעיף ט

טו לא ימכור ולא ישכיר <ז> לג' עובדי כוכבים ביחד, בשכונות היהודים. אבל לאחד או לשנים, מותר למכור או להשכיר כל מה שירצה, ולא חיישין שמא ימכור או ישכיר הוא לאחרים
סעיף י

ה) [יז] אף במקום שהתירו להשכיר, לא התירו אלא לאוצר וכיוצא בו, טז אבל לא לדירה, מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים בקבע. הגה: והאידנא נהגו להשכיר אף לדירה, יז כיון שאין נוהגים להכניס עבודת כוכבים בבתיהם. (טור). [יח] השוכר בית מעובד כוכבים, יש להחמיר שלא להניח שם דמות עבודת (כוכבים של העובד כוכבים). (הגהות אשירי ספ"ק דע"ז
סעיף יא

אסור ליתן מתנת חנם יח לעובד כוכבים [יט] <ח> שאינו מכירו
סעיף יב

כ] <ט> מותר לפרנס יט ענייהם ולבקר חוליהם ולקבור מתיהם ולהספידן ולנחם אבליהם, משום דרכי שלום.
סעיף יג

אין ממחין ביד עניי עובדי כוכבים מליטול לקט שכחה ופאה
סעיף יד

אסור לספר בשבחן של עובדי כוכבים, אפילו לומר: כמה נאה עובד כוכבים זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריו. אבל אם מכין בשבחן להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו, מותר.

ש"ך יורה דעה סימן קנא סעיף ו

יא כו' - דס"ל דכי היכי דאמרינן בש"ס גבי נזיר דאסור להושיט לו כוס יין דהיינו דוקא בדקאי בתרי עברי דנהרא ה"ה הכא ויש מחמירין וסוברין דמ"מ איסור מדרבנן איכא אפילו לא הוי כמו תרי עברי דנהרא וכל זה לדעת הרב אבל לפעד"נ דלא פליגי דכ"ע מודים להמרדכי ותוס' בפ"ק דעבודת כוכבי' דבעובד כוכבי' או מומר שרי והגמ"ר ותוס' והרא"ש בפ"ק דשבת והר"ן פ"ק דעבודת כוכבים מיירי בישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור וכדכתב הרא"ש שם דלא גרע מישראל קטן אוכל נבילות שב"ד מצווים להפרישו כ"ש ישראל גדול משא"כ בעובד כוכבי' וישראל מומר שאינו חייב להפרישו תדע שהרי כתב הרב בד"מ דדעת התוס' רפ"ק דעבודת כוכבים כדעת המרדכי שם דשרי ול' הרא"ש רפ"ק דעבודת כוכבים הוא כלשון התוס' שם א"כ לפי דעת הרב יהיו דברי הרא"ש סותרים זה את זה וכן רבינו ירוחם נתיב י"ז ריש ח"ו כתב כדברי התוס' רפ"ק דעבודת כוכבים ובנתיב י"ב ח"ג כתב כדברי התוס' רפ"ק דשבת אלא ודאי כדפי

רבי עקיבא איגר יורה דעה סימן קפא על סעיף ו'

אסורה להקיף פאת ראש האיש. לענ"ד דזהו לכאורה לכ"ע יהיה אסור משום לפני עור דמכשלת להא שניקף. ואף היכא דהו"מ לגלח בעצמו מ"מ הוי איסור דרבנן כמ"ש תוס' ריש שבת. ואולי י"ל דבזה ליכא איסור מדין מצוה להפרישו דאדרבה במה שהיא מגלחת אותו בזה מפרישתו דאם לא היתה מגלחת אותו היה מגלח בעצמו והיה עובר בב' לאוין דניקף ומקיף וע"י שהיא מגלחת מפרישתו מלאו דמקיף. ובמגלחת לקטן לכאורה מדחזיה דר"ה מניח לאשתו לגלח בניה הקטנים מוכח דליכא איסור כלל. ומה דלטיי' רב אדא (דזהו דאיירי הראב"ד) הא לרב אדא מותר אף לאיש לגלח קטן מדאמר לדידך מאן מגלח לקטן. וע"כ מה דלטיי' היינו דלדידך דס"ל דמקיף קטן חייב וכמ"ש תוס' שם. ובזה ס"ל לרב הונא אם מקיף קטן

חייב. אשה אינה רשאי להקיף קטן מדאורייתא כמו במקפת לגדול. אבל לדינא דאשה אינה בלאו דמקיף די"ל דאפילו איסור דרבנן ליכא וצ"ע

ד) שו"ת

שו"ת בנין ציון סימן טו

ב"ה אלטאנא, מרחשון תרכ"ג לפ"ק. להרה"ג וכו' מ"ה יצחק דוב ב"ב = במברגר = סג"ל נ"י הגאב"ד דק"ק ווירצבורג יע"א

נשאלתי ממעכ"ת נ"י מה דעתי אם יש חשש להדפיס ספר אצל אומן נכרי שיש לו פועלים ישראלים ויש לחוש שידפיסו בשבת ועובר משום לפני עור לא תתן מכשול

הנה ידוע מה דאמרינן בע"ז (דף ו') דמה דתניא א"ר נתן מניין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבמ"ה לב"נ = ואבר מן החי לבני נח = ת"ל ולפני עור לא תתן מכשול שזה דוקא בקאי בתרי עברי דנהרא שאם לא יושיט לו לא יכול לחטוא וכן כתבו התוספ' שם וז"ל ולפ"ז אסור להושיט למומרים דבר איסור אע"פ שהיא שלהם כי הדבר ידוע שיאכלוהו והוא נאסר להם דכישראל גמור חשבינן ליה ומיירי בדקאי במקום שלא יוכל ליקח אם לא יושיט לו זה כדמסיק דקאי בתרי עברי דנהרא עכ"ל הרי דכתבו בפשיטות דבדלא בתרי עברי דנהרא מותר להושיט לו וליכא משום לפני עור וא"כ אין חשש לפני עור גם בנדון השאלה דודאי יש להמדפיס מלאכות הרבה שיעברו המחללי שבת בה גם אם לא יהי' להם המלאכה של ישראל אמנם מדברי התוספ' בשבת (דף ג') נראה דמכ"מ איכא איסורא דרבנן גם /בדלא/ בתרי עברי דנהרא שהקשו שם על מה דאמרינן דפשט בעה"ב ידו לחוץ ונתן לתוך ידו של עני או שנטל מתוכה והכניס בעה"ב חייב ועני פטור דפטור ומותר קאמר הרי עובר על לפני עור ואפילו מיירי דהי' יכול ליתול גם אם לא הי' בידו הרי עכ"פ איסורא דרבנן איכא דקטן אוכל נבלות ב"ד מצווין להפרישו כש"כ גדול שלא יסייע לו ולכן תרצו דאיירי בנכרי ע"ש וכ"כ הרא"ש והר"ן שם וזה סותר לדבריהם בע"ז שנראה דס"ל דמותר לגמרי והנה כבר הביא הרמ"א בי"ד סימן קנ"א ב' דיעות בזה ביכול לקנות ממקום אחר אם מותר למכור לו וכתב ונהגו להקל כסברא ראשונה וכל בעל נפש יחמיר לעצמו והש"ך שם חולק על הרמ"א וכתב דב' הדיעות לא פליגי אלא שיש חילוק בין ישראל לנכרי ומומר דישראל צריך להפרישו ולכן אסור מדרבנן ומזה איירי התוספ' בשבת אבל נכרי ומומר א"צ להפרישו ולכן כתבו בע"ז דמותר והביא ראי' לזה דהרא"ש ורבינו ירוחם כתבו כדברי התוספ' דשבת ובע"ז וא"כ יהיו דבריהם סותרים זא"ז אלא ודאי החילוק כדפירש בין ישראל לנכרי ומומר עכ"ד ולענ"ד קשה למה אין במומר ג"כ מצו' להפרישו כמו בישראל הרי ישראל גמור הוא כמו שכתבו התוספ' שם בע"ז ושוב מצאתי שגם בשו"ת חות יאיר סימן קפ"ה הקשה על הש"ך כן דמאין לו לומר שאם הי' בידנו וכחנו להפרישו שלא נהי' מחוייב לעשות כן ולענ"ד יש ליישב סתירת התוספ' והרא"ש בדרך אחר דדוקא להושיט להעובר האיסור טרם יעשה האיסור בזה יש חילוק אם יכול מעצמו להביא לו האיסור או לא שאם יכול להביא לו האיסור גם בלא שיושיט לו אז אפילו מדרבנן מותר אבל אם בשעה שעושה האיסור יכול להפרישו ע"י שלא יושיט לו זה ודאי אסור מדרבנן שאסור לסייע ידי עוברי עבירה כדאמרינן בע"ז (דף נ"ה) ישראל שהוא עושה בטומאה לא דורכין ולא בוצרין עמו אבל מוליכין עמו חביות לגת ומביאין עמו מן הגת ע"ש הרי דבשעת עבירה עצמו כשדורך בטומאה אסור לסייעו ואפילו בשנטמא היין כבר דאסור לסייע ידי עוברי עבירה אפילו כבר התחיל בעבירה אבל מכ"מ מוליכין עמו חבית לגת אף שבזה מושיט לו החבית שיתן בו היין ומסייע לו לעשות בטומאה דאין אסור רק לסייע לו בשעת עבירה עצמו ולכן שם בשבת דהעובר עבירה נוטל מידו ונותן לתוכו ואם לא יושיט לו ידו לא יעשה העבירה בזה כתבו התוספ' דאסור מדרבנן דמחוייב להפרישו ולא לסייעו בשעת העבירה אבל בע"ז דאיירי במושיט למומרים דבר איסור שידע שיאכל אותו בזה כתבו דאם

לפני עור לא תתן מכשול

יכול ליקח מעצמו אין כאן איסור דלפני עור כיון דשם לא מסייע להעברין בשעה שעושה העבירה ולכן דוקא להושיט לו כה"ג מותר אבל ליתן למומר דבר איסור לתוך פיו אע"פ שיכול ליקח גם מעצמו אפשר שבאמת אסור וכן כתב גם המג"א סי' קס"ג ס"ק ב' על מה שכתב הרמ"א ואסור להאכיל למי שלא נטל ידיו משום לפני עור לא תתן מכשול וז"ל נ"ל דוקא כשנתן לו משלו אבל אם הפרוסה של האוכל רק שהוא מושיטו לו שרי דהא אם לא הי' מושיט לו נוטלו ממילא אא"כ קאי בתרי עברי דנהרא כדאיתא בע"ז פ"ק ועמשכ' /ועמש"כ/ סי' שמ"ז ואפשר דמכ"מ איכא מסייע ידי עוברי עבירה ועיין בתוספ' גטין דף ס"א ובע"ז דף צ"ה עכ"ל והמחצית השקל תימה עליו למה כתב בלשון ואפשר הרי מבואר כן בסימן שמ"ז דלכך פטור אבל אסור משום דמסייע ידי עוברי עבירה ולענ"ד ספק המג"א הוא דלא דמי לגמרי להך דשבת דשם מסייע בשעת עבירה עצמו בשעה שעוקר ומניח אבל הכא כשנותן לתוך פיו עוד לא התחילה העבירה אלא כשאוכל ולכן גם בנותן האיסור לתוך פיו של מומר עוד יש לספק אם מקרי מסייע ידי עוברי עבירה בשעת עבירה וממה שכתב הרא"ש הלכך אסור להושיט למומרים דבר איסור לפיהן שלהן היכא דקאי בתרי עברי דנהרא עכ"ל נראה שדעתו דאפילו בנותן לתוך פיו לא אסור בלא קאי בתרי עברי דנהרא אבל קודם שמתחיל העבירה כגון להביא לו הדבר איסור י"ל שמותר לגמרי אפילו בישראל בשיכול להביא לו בעצמו וא"ל הרי הרא"ש למד כן ממה דקטן אוכל נבילות ב"ד מצווין להפרישו כש"כ שלא יסייע לגדול והלא בקטן אסור להושיט לו אפילו קודם שעת העבירה כדאמרינן בשבת ס"פ ט' דאסור ליתן לקטן חגב טמא חי לשחוק בו שמא ימות ויאכלנו שאני התם דאם לא יתן לו לא יבא הקטן לידי אכילה ודמי לקאי בתרי עברי דנהרא דאפילו להושיט קודם שעת עבירה אסור והטעם דהוי כמאכילו בידיים כמש"כ המג"א סי' שמ"ג וא"כ כש"כ שלא יסייע לגדול בשעת עבירה אבל להושיט לו קודם שעת עבירה בלא קאי בתרי עברי נהרא י"ל דמותר לגמרי גם בישראל ודלא כש"ך. וראיתי בספר יד מלאכי סימן שס"א שהקשה על הכלל דליכא משום לפני עור אלא היכא דקאי בתרי עברי דנהרא ממה דאמרינן נדרים (דף ס"ב) רב אשי הוי לי' ההוא אבא זבני' לבי נורא א"ל רבינא והאיכא ולפני עור לא תתן מכשול א"ל רוב עצים להסקה נתנו ע"כ והרי שם מסתמא מצאו העע"ז =העובדי עבודה זרה= עוד עצים אחרים חוץ מיער של רב אשי ואעפ"כ פריך והאיכא משום ולפני עור ותיריך בספר הנ"ל על פי מה שכתבו התוספ' בשבת דאפילו היכא דליכא משום ולפני עור מכ"מ איסורא דרבנן איכא ולכן הקשה רבינא שפיר על רב אשי והנה לפי מה שכתבתי דהתוספ' לא כתבו כן אלא אם בשעת העבירה עצמה מסייע לא שייך תירוץ זה שהרי שם הי' קודם זמן העבירה אמנם גם לפי מה שיישב הש"ך סתירת התוספ' והרא"ש לחלק בין ישראל לעכו"ם לא שייך תירוץ היד מלאכי שהרי שם לעכו"ם מכר היער ואעפ"כ פריך והאיכא משום לפני עור אכן לא ידעתי למה פשיטא לי' להרב ז"ל דבהך דרב אשי לא הי' מכעין תרי עברי דנהרא שהרי לא עצים אחדים מכר להם אלא כל היער וזה אינו מצוי כ"כ לקנות ודלמא ידע רבינא שאם לא מכר להם לא מצאו לקנות אחר ולכן פריך האיכא לפני עור. שוב ראיתי בריטב"א בע"ז שם וז"ל והא דנזיר ואמ"ה =ואבר מן החי= שאנו חוששין לתקלה כל היכא דמצי למיעבד איסור שלא על ידינו ליתא משום לפני עור ואע"פ שאפשר שהוא מרבה באיסור על ידינו לא חיישינן אבל מכל מקום אי תבע לי' בפירוש לאיסורא נהי דמשום לפני עור ליכא אכתי איסורא במלתא משום מסייע ידי עוברי עבירה כל שאנו גורמין לו לעשות איסור או להרבות באיסור וכדקיימא לן שאין מסייעין ידי ישראל בשביעית ואפילו לומר להם החזקו אסור ולא עוד אלא שאנו חייבין למחות בידו דכל ישראל ערביין זה לזה וכ"ש שאסור להם לגרום להם לעשות שום איסור או להרבות באיסור כלל וכדאמרינן בפ' שנים אוחזין דאלת"ה אגן חיותא לרועה היכי מסרינן וכדפרישנא התם עכ"ל ומדברים האלה למדנו עוד יישוב אחר לסתירת התוספ' דהיכי שלא יעשה ודאי איסור על ידינו ליכא משום ולפני עור אם אפשר לו לעשות איסור שלא על ידינו אבל בתבע בפירוש לאיסורא אסור גם בכה"ג משום מסייע ידי עוברי עבירה ולכן שם בשבת שנותן בידו או נוטל מידו אין לך ודאי איסור גדול מזה שם אסור אבל ליתן למומר נבלות בידו כל שאינו תבע בפירוש לאכול לעצמו מותר

וזה קרוב להחילוק שכתבנו בין מסייע קודם עשיית האיסור למסייע בשעת עבירה עצמה. והנה כפי הנראה מדברי הריטב"א כיון דאוסר ליתן לו בידו כשתבע בפירוש לאיסורא כש"כ שאסור ליתן לתוך פיו ולפ"ז חולק על הרא"ש הנ"ל שנראה מדבריו שמתיר ליתן לתוך פי המומר דבר איסור היכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא אכן איתא בירושלמי ר"פ ג' דדמאי בשם רבי יוחנן רופא חבר שהי' מאכיל לחולה ע"ה נותן לתוך ידו ואינו נותן לתוך פיו בדמאי אבל בודאי אפילו לתוך ידו אסור עכ"ל (ונ"ל שזהו הירושלמי שרמז עליו המג"א ס' שמ"ז ומה שכתוב שם רפ"ג דפיאה צ"ל דדמאי) הרי שהירושלמי חילק בין ליתן לתוך ידו לנותן לתוך פיו ואע"ג דאיירי בקאי בתרי עברי דנהרא מדאסר בודאי ליתן ידו ומה שהתיר בדמאי משום דבדמאי הקילו עכ"ז יש ללמוד כמו בדמאי אע"ג דלתוך ידו מותר מכ"מ לתוך פיו אסור דה"ל מאכיל בידים כמו כן באיסור דאורייתא היכי דלא קאי בתרי עברי דנהרא אע"ג דליתן לתוך ידו מותר מכ"מ ליתן לתוך פיו אסור. והיוצא מכל זה להלכה דליתן ולהושיט איסור למי שאינו יכול להביא לו בעצמו מדאורייתא משום ולפני עור לא תתן מכשול אבל היכי דמצי להביא לעצמו אע"פ שאפשר שעל ידי שמושיט לו מרבה באיסור מותר אפילו מדרבנן אכן לסייע לו בשעת עבירה או היכא דתבע הדבר בפירוש לאיסור או ליתן לתוך פיו אסור אפילו באיסור דרבנן אפילו אם בעצמו הי' יכול להביא האיסור ובכל זה אין חילוק בין ישראל למומר. ולפ"ז בנדון השאלה להדפיס אצל מדפיס נכרי שיש לו פועלים ישראלים שעושים מלאכה בשבת ודאי אין חשש כיון שאפשר להם לעשות מלאכה בלא שיתן להם וגם אין שואלין בפירוש לעשות מלאכה בשבת דבכזה אפילו לעשות מלאכה ע"י נכרי יהי' אסור ולכן אין חשש איסור בזה. והנה לכאורה עוד יש טעם שאין בזה משום לפני עור כיון דהוא אינו מושיט המלאכה לישראל אלא לנכרי וא"כ הוי לפני דלפני דלא חיישינן כדאמרין בע"ז (דף י"ד ע"א) ואע"ג דלישראל חשוד מוזהר גם אלפני דלפני כמש"כ התוספ' שם /ע"ז/ (דף ט"ו ע"ב) ד"ה לנכרי מכ"מ הכא דנותן המלאכה לנכרי לא מוזהר אלפני דלפני אכן באמת ז"א = זה אינו = דכל היכי שיש חשש שיבא ישראל לידי מכשול איסור מוזהר גם בזה כמו שכתב הרא"ש שם מהא דפסחים (דף מ') גבי ארבא דטבעא בחשתא דאסור לזבוני לנכרי דלמא הדר ומזבנא לישראל ע"ש ולכן מטעם לפני דלפני אין להתיר אבל מכ"מ אין חשש מטעמא דכתבנו דאין בזה משום לפני עור ולא משום מסייע בשעת עבירה כנלענ"ד: הקטן יעקב

שו"ת משיב דבר חלק ב סימן לב

לכבוד הרב וכו' מו"ה משה ארי' באמבערגער נ"י

שאלה אם מותר לזווג אשה לאיש אשר ידועים המה לעוברי עבירה ויעברו על איסור נדה, ואפילו אין זה כתרי עברי דנהרא די ש בזה משום ל"ע כדאיתא במס' ע"ז (ו'), מכ"מ בישראל אסור לסייע לעוברי עבירה אפילו באופן שאין בזה משום ל"ע כמ"ש התוס' שם (ט"ו ב') בד"ה לעולם, דאפילו בלפני דלפני דלא מפקדינן מ"מ בישראל אסור שהרי אנו מוזהרין שלא יבא לישראל תקלה ע"י, וה"נ שלא בתרי עברי דנהרא, וכ"כ הר"ן ע"ז שם, דהא דקתני לענין נזיר שלא יושיט לו כוס יין, דדייק מזה בגמ' דדוקא בתרי עברי דנהרא, הני מילי לענין איסורא דאורייתא אבל מדרבנן מיהא אסור שהרי מחויב הוא להפרישו מאיסור והיאך יסייע לידי עוברי עבירה וכ"כ בתוס' שבת (ג') דאיסור דרבנן מיהא איכא, וא"כ אסור לזווג כאלה שהרי הוא מסייע לידי עוברי עבירה

איברא התוס' והרא"ש בע"ז שם כתבו בפ"י דאסור ליתן למומרים אפילו שלהם אם הוא בתרי עברי דנהרא, מבואר דבלא תרי עברי דנהרא שרי, ובאמת יש לדקדק מדתניא בתוספתא דמאי (פ"ב) היה נדור מן הככר אומר תן לי ואוכלנו אבטיח לנקר וא"ל תן לי ואוכלנו יין ונתגלה וא"ל תן לי ואשתנו לא יתן לו שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו, כי"ב לא יושיט ישראל אמה"ח לב"נ ולא כוס יין לנזיר שאין מאכילין את האדם דבר האסור, והרי לא נזכר כאן האזהרה של ולפני עור, אלא האיסור של הושטה, ומכ"מ דוקא לא יושיט היינו בתרי עברי דנהרא, הא בל"ז שרי, אבל עלינו ליישב רומיא דשתי הוראות

התוס' והרא"ש במס' שבת ובמס' ע"ז, וגם הדעת נותן שלעולם אסור לסייע ידי עוברי עבירה, שאפילו חייב להפריש את חבירו ישראל מאיסור וכדאיתא בב"ק (צ"ח) שהכל מצווין עליו לבערו כדי שלא יעבור חבירו בב"י, מכש"כ שלא יעשה סיוע שיעשה עבירה, וכבר כתב הגאון המחבר שו"ת בנין ציון ליישב רומיא דפסקי התוס' והרא"ש דאם הוא מסייע בשעה שעושה עבירה ודאי אסור בכל ענין, ומחויב להפרישו אם יכול, משא"כ שלא בשעת עבירה, אלא שאח"כ חשוד שיעשה עבירה בזה אינו אסור אלא בתרי עברי דנהרא, וזה החילוק אמת וברור לדעת התוס' והרא"ש [אלא מש"כ הגאון שם בשם הרא"ש דאפילו לפי' של המומר לא מיקרי בשעת מעשה והביא לשון הרא"ש הלכך אסור להושיט למומרים דבר איסור לפיהן שלהן היכא דקאי בתרי עברי דנהרא במח"כ נוס' משובשת נזדמנה לו והנוס' ברא"ש דבר איסור אפילו שלהן והכי מפורש לשון התוס'] וגם היה נראה להביא ראיה לשיטת התוס' והרא"ש מדתניא בתוספתא הנ"ל ברישא היה נדור מן הככר ואמר לו תן לי ואוכלנו כו' הרי ברישא לא דייק בלשון לא יושיט, שיהא משמעו דוקא בתרי עברי דנהרא, מבואר אפילו בלא תרי עברי דנהרא אסור, ובסיפא דייק דווקא לא יושיט דמשמעו בתרי עברי דנהרא, ותו קשה למאי תני שאמר לו תן לי ואוכלנו, הרי אפילו בל"ז יש לחוש שמא יאכלנו, לפי מש"כ התוס' בהא דאסור להושיט כוס יין לנזיר דמש"ה חיישינן שמא ישתה, משום דלכו"ע שרי ושמא שכח מזירותו, ה"נ בככר הנדור וא"כ אפילו לא אמר ואוכלנו אסור, אלא צ"ל דתרוייהו קושיות מתיישבין בהדדי, דפי' ואוכלנו היינו מיד, וא"כ הוי בשעת מעשה, מש"ה אפילו שלא בתרי עברי דנהרא אסור משא"כ בלא אמר ואוכלנו אע"ג שהוא חשוד שיאכל אבל לא בשעה זו ואינו בשעת מעשה מש"ה אינו אסור אלא בתרי עברי דנהרא. והכי יש להוכיח עוד כשיטת התוס' ורא"ש מדאיתא בגיטין (דף סא א') בהא דתנן אשת חבר משאלת לאשת ע"ה נפה וכברה ובוררת וטוחנת ומרקדת עמה אבל משתטיל את המים לא תגע עמה שאין מחזיקין ידי עוברי עבירה, וכולן לא אמרו אלא מפני דרכי שלום, ומפרש רבא דמיירי בע"ה דר"מ וטומאה וטהרה דרבנן, ומקשה הגמ' והא מדקתני סיפא אבל משתטיל את המים לא תגע עמה מכלל דרישא לאו בטומאה וטהרה עסקין ומשני רישא בטומאת חולין וסיפא בטומאת חלה, וקשה הא אפילו בעוד שלא נטמא ידוע הוא שע"ה יטמא אח"כ, ויהי בכלל עוברי עבירה, וא"כ היה מן הדין ראוי לאסור לברור עמה אם לא מפני דרכי שלום, ותולין בדבר רחוק שתלוש במי פירות, כמ"ש התוס' בשם הירושלמי בפ"י הרישא דמש"ה משאלת נפה וכברה כו' משום דתולין בדבר הרחוק משום דרכי שלום, וה"נ הא דבוררת עמה היינו משום דתולין שתלוש במי פירות, ומשום דרכי שלום, משא"כ משתטיל את המים דנטמא ודאי אסור אפילו משום דרכי שלום, ומה מקשה הגמ' לרבא, אלא ע"כ דכיון שהוא לפני מעשה עבירה שרי אפילו בלא דרכי שלום, וא"צ אפילו לתלות בדבר רחוק, מש"ה מקשה שפיר לרבא דע"כ מיירי ברישא ג"כ שהיה ראוי לאסור, ומשני דרישא ג"כ מיירי שהיה טמא אלא טומאת חולין, הרי מבואר דלפני מעשה עבירה שרי, ולא תקשה א"כ אמאי היה ראוי לאסור להשאיל נפה וכברה אם לא מפני דרכי שלום הרי הוא לפני מעשה עבירה, הא ל"ק, חדא דאפשר דמיירי אפילו באין לה להשיג נפה וכברה, וא"כ הוי כתרי עברי דנהרא דאסור בכל אופן לולי דרכי שלום, שנית דהשאלת כלים דומה לבשעת מעשה שהרי יכולה בכל שעה לחזור וליקח ממנה א"כ דומה בכל שעה כאלו היא משאלת, ואע"ג דהשואל כלי מחבירו א"א לחזור בו עד שיעשה מלאכתו, וא"כ שוב אינה יכולה לחזור וליקח ממנה, הא ליתא דבשלמא אי הוי אמרה ששואלת הנפה והכברה לקמח לאפות, ודאי אינה יכולה ליקח ממנה עד שתאפה, אבל שיטת התוס' דתלמוד דילן כהירושלמי דתולין נפה לספור בה מעות, כברה לכבר בה חול, וא"כ יכולה מיד לעשות מעשה זה, והמשאלת תאמר שצריכה לעצמה לקמח, וכשמנחת בידה יותר מזה השיעור כדי שתבור קמחה, הרי היא משאלת בשעת מעשה, מש"ה בעינן היתר דדרכי שלום, ולתלות שאינה מניפה קמח כלל. היוצא מזה דשיטת התוס' והרא"ש דבלא תרי עברי דנהרא ואינו בשעת מעשה שרי אפילו בלא דרכי שלום, והנה התוס' שם הקשו על ישוב הגמ' רישא בטומאת חולין, דמבואר דאפילו החולין טמאים שרי לברור עמה, מהא דתנן בע"ז (נ"ו) דאין בוצרים

עם ישראל בטומאה, ומהא דתנן נחתום העושה בטומאה לא לשיין כו' ותני עלה בירושלמי דה"ה לא בוררין, ולרבא דמשני דהכא מיירי בלתייה קשה, ויישבו דכאן אינו בחשוד מש"ה שרי בטומאת חולין, ולכאורה קושיית התוס' מעיקרא לק"מ, שהרי כאן מותר מפני דרכי שלום, כפירש"י בד"ה רישא כו' טומאת חולין דרבנן ולא גזור בה משום מסייע במקום דרכי שלום, משא"כ התם דמיירי בבוצר עם פועלים וכן נחתום השוכר מסייעים לא שייך ד"ש מש"ה אסור לסייע אפילו בטומאת חולין, וצ"ל דפשיט להתוס' דגמ' דילן כהירושלמי ס"ל דעיקר היתר משום דרכי שלום אינו אלא משום דתולין בדבר רחוק, אבל אם הוי דבר עבירה ודאי לא היה מותר מפני דרכי שלום, וא"כ מוכח דטומאת חולין שרי לגמרי, ושפיר מקשים, ויישבו דכאן מיירי בחשוד בעלמא ותולים שלא נטמא, אבל בודאי נטמא אסור לסייע אפילו איכא דרכי שלום, ולהלן יתיישב בא"א

כ"ז ביארנו לשיטת התוס' והרא"ש, ולפ"ז רשאים לשדך אפילו יעברו בברור על איסור נדה, שהרי אינו כתרי עברי דנהרא, ולא בשעת מעשה עבירה ושרי. אבל הר"ן כתב בע"ז (דף פ"א) דאפילו שלא בתרי עברי דנהרא אסור, אע"ג שאינו באזהרה דלפני עור מ"מ אסור להושיט איסור למומרים, והוא דעת רש"י בגיטין דמפרש הא דתנן משאלת אשה לחברתה, הוא משום שלא בשעת עבירה מש"ה לא שרי אלא מפני דרכי שלום, כמבואר בד"ה וכולן, שהתירו להשאילם כלים ולסייעם בלא שעת עבירה עצמה אלא מפני דרכי שלום, הא בל"ז אסור, ולכאורה ק' א"כ מאי מקשה הגמ' לרבא מכלל דרישא לאו בטו"ט עסקינן, הא אפילו בעוד לא נטמא, מ"מ בברור דסופה לטמא ולא שרי אלא מפני דרכי שלום, וצ"ל דא"כ דבשעה זו אין שום עבירה אלא לאח"כ תבא לידי עבירה א"כ הוא משנה שא"צ דכבר למדנו מרישא בשביעית דאורייתא דשרי משום ד"ש שלא בשעת מעשה עבירה, מכש"כ בטומאה וטהרה דרבנן, אלא ע"כ מיירי בסיפא דיש בשעת מעשה עבירה מ"מ שרי משום ד"ש, ומשני דמ"מ איכא עבירה דטומאת חולין ושרי משום דרכי שלום

ויש לנו לפרש התוספתא דדמאי שהבאנו לעיל בא"א דהא דתניא בנזיר לא יושיט דמוכח מזה בתרי עברי דנהרא דוקא הא בל"ז שרי, היינו משום שאין הדבר ברור שיאכל, שהרי אינו מומר, ומן הדין לא היה לנו לחוש כלל ואפילו להושיט ולא כתוס' שכ' דחיישינן שמא שכח מזירותו, אלא הא דאסור להושיט משום דבאמת נזיר אסור לאחוז יין כלל שהרי סחור סחור אמרינן לנזירא לכרמא לא תקרב, מש"ה איכא חשד שמא יאכל ג"כ, אבל אין הדבר ברור כ"כ שיבא לידי אכילה ג"כ, מש"ה דוקא בתרי עברי דנהרא אסור, משא"כ במומר וחשוד על עבירה ממש אפילו בלא תרי עברי דנהרא אסור, מעתה מיושב התוספתא הנז' בהיה נדור מן הככר ואמר תן לי ואוכלנז / ואוכלנו / אסור אפילו בלא תרי עברי דנהרא, דאין שום חשד: וחשש שמא יעבור על נדרו, דדוקא גבי נזיר יש חשש כמש"כ משא"כ בנדר

נמצא לדעת רש"י אסור לשדך לאיש מיועד לעבור על איסור נדה, אכן עוד עלינו לחקור עומק דעת רש"י בזה, והנה לפי דברינו בדעת רש"י כי לסייע ידי עוברי עבירה אפילו שלא בשעת עבירה ג"כ אסור אם לא משום דרכי שלום אזלא קושית התוס' ממשנה דע"ז דתנן אין בוצרים עם ישראל העושה פירותיו בטומאה, וכן מהא דאיתא בירושלמי דנחתום העושה בטומאה לא בוררין עמו, לפירש"י ודאי אסור משום דסופם לבא לידי עבירה, וכאן לא שייך דרכי שלום, שהרי המה שכורים, ובאמת הביא התוס' בע"ז שם בשם פירש"י דמש"ה אסור משום דסופו לאכול בטומאה, וא"כ כשם דתנן נחתום העושה בטומאה לא לשיין ולא עורכין עמו ה"נ לא בוררין עמו וכדאיתא בירושלמי שהביאו התוס' כך היה נראה דעת רש"י, אבל לא כן פירש"י לפנינו בע"ז שם בד"ה ואין בוצרים, אלא מש"ה אין בוצרים משום טומאת תרומה וזה אינו אלא בענבים דחל שם תרומה קודם גמר מלאכתו, משא"כ בנחתום דלא חל שם חלה עד תטיל / שתטיל / מים בעיסה וכמש"כ התוס', וא"כ דוקא אין לשיין ולא עורכים, אבל בוררים ולא כהירושלמי, וע"כ ס"ל לרש"י דכמו דשרי משום דרכי שלום לסייע לפני עושה עבירה שלא בתרי עברי דנהרא, ה"נ שרי בשכר ורק בחנם ואין בזה דרכי שלום אסור, ומש"ה בנחתום שאין לשיין הא לברור שרי, והירושלמי לטעמי' דס"ל

דהא דשרי משום דרכי שלום הוא משום שתולים אפילו בדבר רחוק נפה לספור מעות כו' וה"נ הא דתנן באשת ע"ה בוררת עמה הוא משום קודם לתיתה ותולין שתלוש במי פירות אבל אם כבר המה לתותין באמת אין בוררים

אבל כ"ז לדעת הירושלמי משא"כ לש"ס דילן דלא ס"ל טעם ההיתר משום שתולין בדבר הרחוק, כפשטא דגמ' דמקשה מ"ש רישא מ"ש סיפא וכקושיית התוס' לשיטתם בסד"ה משאלת, אלא ס"ל לתלמודן דאפילו בלי שום תליה בהיתר שרי משום דרכי שלום לסייע לפני מעשה העבירה, א"כ ה"נ דשרי בשכר ופרנסה ורק בחנם אסור, והיא היא דעת הרמב"ם שכתב בה' תרומות (פי"ב ה"ו) ישראל שעושה פירותיו בטומאה אין בוצרים עמו ואצ"ל שאין דורכין עמו מפני התרומה שתעשה בטומאה, הרי דייק רבינו דאיסור הוא מפני התרומה ולא משום שיאכל בטומאת חולין, וככה בה' בכורים (פ"ח סי"ג) כתב הרמב"ם אשת חבר מרקדת ובוררת עם אשת ע"ה אבל משתטיל מים בעיסה לא תסייע אותה מפני שהיא עושה עיסתה בטומאה וכן הנחתום שעושה בטומאה לא לשין ולא עורכין עמו כו', הרי עירב שני המשניות דגיטין וע"ז בהלכה אחת, דבשניהם לברור עמה שרי וללוש אסור, והיינו משום דכבר יכולה לפרוש חלה מש"ה הרי עושה עבירה דמטמא חלה, אבל לברור עמה שרי בין משום דרכי שלום בין לפועלים בשכר שרי, וכבר מצינו בגיטין (דף ס"ב) בענין אחר דמשום כדי חייו של גבל ובדד התירו, וה"נ מה דשרי משום דרכי שלום מותר משום כדי חייו, היוצא מזה דלדעת רש"י ורמב"ם אסור לזווג בעלי עבירה בחנם, אבל מי שפרנסתו בכך לזווג, שרי לכו"ע: נפתלי צבי יהודא ברלין

שו"ת מלמד להועיל חלק א (אורח חיים) סימן לד

שאלה: ב' אחים צדיקים יש להם מסחר בשותפות עם שותפים פושעים שרוצים לפתוח את בית המסחר ולחלל שבת, והאחים הצדיקים טרחו בכל יכולתם לקיים את בית המסחר כאשר היה עד הנה שהיה סגור ביום השבת אך לא עלתה בידם, ועתה השאלה עומדת לפנינו, אם מותרים האחים הצדיקים להשאר בבית מסחר הפושעים ולעבוד רק בחול בתורת פקידים (פראקוריזטען) /בעלי זכות חתימה/, ואי רשאי להשאיר ממונם בתורת עיסקא בבית המסחר או לא, והאחין הצדיקים מחייתם תלויה בזה, משום שאין יכולין להחיות את עצמן בממונם באופן אחר

תשובה: הנה ידידי הרב מוהר"ם האראוויטץ אב"ד דק"ק פפד"מ = פרנקפורט דמיין = כבר האריך בענין לפני עור והוכיח דהרמב"ם לית ליה האי תירוצא דש"ס דקאי בתרי עברא דנהרא (ע"ז ו' ע"ב). והנה מה שהקשה הרב הנ"ל על הש"ס דקאמר דיקא נמי דקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן והקשה מתוספתא פ"ב דדמאי דתני ברישא היה נדור מן הככר ואמר תן לי ואוכלנו לא יתן שאין מאכילין את האדם דבר שאסור לו כיוצא בו לא יושיט ישראל אבר מן החי לבני נח וכו' הרי שבתוספתא איתא ברישא לא יתן ובסיפא לא יושיט וחזינן שבאמת אין חילוק בין לא יתן ללא יושיט עכ"ד נ"ל דלא קשה מידי דכבר כ' הריטב"א בע"ז שם ז"ל והא דנזיר ואבמה"ח = ואבר מן החי = שאנו חוששין לתקלה כל היכא דמצי עביד איסור שלא על ידנו ליתא משום ולפני עור ואע"פ שאפשר שהוא מרבה באיסור על ידנו לא חיישינן אבל מכל מקום אי תבע לי' בפירוש לאיסורא נהי דמשום ולפני עור ליכא אכתי איכא איסורא במלתא משום מסייע ידי עוברי עבירה כל שאנו גורמין לו לעשות איסור או להרבות באיסור וכדקיימא לן שאין מסייעין ידי ישראל בשביעית וכו' עכ"ל ולפ"ז מבוארין דברי התוספתא באר היטב דברי שאמר לו תן לי ואוכלנו דתבע לי' בפירוש לאיסור ובזה קתני לא יתן דאע"ג דאפשר לו לקחתו בעצמו אפ"ה לא יתן ובסיפא דלא תבע לי' בפירוש לאיסורא דאפשר שלא יאכלנו קתני לא יושיט, דהיינו היכא דקאי בתרי עברי דנהרא, אבל מותר לו ליתן. ולפ"ז דינא דריטב"א מבואר בתוספתא, והג"מ והתוספתא תואמים זה אל זה, והרב מהר"ם האראוויטץ דלא לי חספא ואנא ב"ה אשכחת מרגניתא דדברי תוספתא מדוייקים. אמנם כן הוא ודאי דהרמב"ם לית לי' תירוצא דש"ס דקאי בתרי עברי דנהרא מדלא הביא חילוק זה בספרו וצ"ל דהוי

ס"ל דדיחוייא בעלמא היא ולא ס"ל הדיוק בין לא יושיט ולא יתן. והיוצא מתוך דברינו הנ"ל דשאר פוסקים דס"ל חילוקא דש"ס מתורצים ולא קשה עליהם מדברי התוספתא ושפיר הביא רמ"א /ביו"ד/ בסו" קנ"א /סעיף א' / ב' הדעות וכתב ונהגו להקל כסברא ראשונה דהיינו דביכול לקנות ממקום אחר מותר למכור לו.

אך הש"ך שם חולק על הרמ"א ופ' שיש חילוק בין ישראל לנכרי ומומר דישראל ודאי כיון דצריך להפרישו בכל גוונא אסור מדרבנן (וע' מג"א /או"ח/ סי' שמ"ז) ובתשובת חות יאיר סי' קפ"ה הקשה על הש"ך עיי"ש. והנה הגאון מהר"י עטלינגער בשו"ת בנין ציון סי' ט"ו מחלק חילוק אחר דדוקא להושיט להעובר האיסור טרם יעשה האיסור בזה יש חילוק אם יכול מעצמו להביא לו האיסור או לא שאם יכול להביא לו האיסור גם בלא שיושיט לו אז אפי' מדרבנן מותר אבל אם בשעה שעושה האיסור יכול להפרישו ע"י שלא יושיט לו זה ודאי אסור מדרבנן שאסור לסייע ידי עוברי עבירה עכ"ל והביא ראי' מע"ז דף נ"ה ע"ב דתנן אבל מוליכין עמו חבית לגת אף שבזה מושיט לו החבית שיתן בו היין ומסייע לו לעשות. בטומאה, ומזה מוכיח דאין אסור רק לסייע לו בשעת עבירה עצמה

וכשאני לעצמי איני מבין הראי' שהביא הא שם פירש"י וז"ל אבל מוליכין עמו חביות ריקניות לגת ומביאין עמו חביות מלאות מן הגת דאין כאן עבירה דמאחר שנטמאו בגת מותר לתת היין בחביות טמאות עכ"ל. ומשמע דבשעה שמוליכין החביות ריקניות לגת נמי כבר נטמא היין בגת ואין כאן עבירה, והולכת החביות מלאכה אחריתא היא דומיא דהולכת פת לפלטר דסיפא. אבל לכאורה סברת בעל בנין ציון תלוי' בפלוגתא דרש"י ותוס' /מסכת ע"ז/ לקמן ריש דף נ"ו ע"א דרש"י פירש ואין בוצרין וכו' משום דגורם טומאה הוא אבל תוס' בדף נ"ה ע"ב ד"ה אין בוצרין פירש דבצירה עם ישראל איכא תרתי דמסייע ידי עוברי עבירה ועוד שגורם טומאה וכן כ' תוס' בדף נ"ו ע"א ד"ה ואין בוצרין דטעמא דאין בוצרין משום סיוע, וא"כ רש"י דס"ל דבבצירה ליכא משום מסייע ידי עוברי עבירה אית לי' דדוקא בדריכה דמסייע בשעת עבירה (כמ"ש רש"י דף נ"ה ע"ב ד"ה וישראל) איכא משום מסייע ידי ע"ע אבל בבצירה דלא נעשה עבירה בשעת בצירה אף דאח"כ נעשה העבירה ליכא משום מסייע יע"ע. אבל לשי' התוס' גם בזה דהעבירה נעשית לאחר מכן איכא משום מסייע יע"ע /ידי עוברי עבירה/. ותמיהני על הגאון בעל בנין ציון שלא הביא הך פלוגתא דרש"י ותוספות. והנה לכאורה לפי שיטת התוס' ליתא לסברת הבנין ציון (וראיתי בלחם סתרים שפי' דבבצירה לתוס' הוי מסייע לגרום טומאה וא"א לפרש כן בתוס' נ"ו ע"א ד"ה ואין בוצרין). אמנם כדי להצדיק את הצדיק מעיקרא אמרתי ליישב סברתו גם לשי' התוס'. דתוס' /מסכת ע"ז/ דף נ"ו ע"א ד"ה שמותר הביאו בסוף שרבינו יהודה מצא פי' אחד שפי' בשם רש"י דאין בוצרין עם ישראל משום דכאן גורם טומאה אסור משום דודאי ישנה טמא. ובזה נ"ל ליישב מה דקשה לכאורה דפירוש התוס' נסתר מירושלמי שהביאו התוס' לעיל מיני' דפריך ממתני' דגיטין דתנן בוררת וטוחנת אבריייתא דתני לא בוררין ולא טוחנין עמו ומשני כאן בלותרת כאן בשאינו לותרת פי' בשאינו לותרת דלא הוכשרו בוררת וטוחנת, וע"כ טעמא משום דעתה אינו עושה עבירה ואף דתעשה לאחר מיכן בשעת לישה מ"מ קודם לכן לא הוי מסייע יע"ע, וא"כ אמאי אסרינן הכא אפילו בצירה משום דעושה עבירה אח"כ בשעת דריכה, אבל לפי מה שהביאו תוס' בשם רש"י לק"מ =לא קשיא מידי= דכתבו ז"ל אבל בישראל רשע עובר עבירה הוא שסופו לשתותו טמא ודריכתו לכך עומדת הילכך אסור לסייעו עכ"ל ולפ"ז י"ל גם לפי' התוס' דדוקא היכא דודאי יעשה עבירה שהרי בשעת דריכה ודאי יטמא היין אסור לסייע אפי' קודם לכן, אבל בבוררת וטוחנת אין כאן ודאי עבירה דשמא תלוש במי פירות ולא תטמא העיסה, על כן מותר לסייע קודם לכן. והשתא לא קשה על הבנין ציון דמיירי נמי בגוונא דאינו עושה בודאי העבירה ושפיר כתב דקודם לכן מותר לסייעו

וע"פ סברא הנ"ל בצירוף סברת הריטב"א שהבאתי לעיל התיר הגאון מהר"י עטלינגער להדפיס ספר אצל מדפיס נכרי שיש לו פועלים ישראלים שעושים מלאכה בשבת כיון שאפשר להם לעשות מלאכה בלא

שיתן להם וגם אין שואלין בפירוש לעשות מלאכה בשבת. ובכלל כ' שם ז"ל והיוצא להלכה דליתן ולהושיט איסור למי שאינו יכול להביא לו בעצמו אסור מדאורייתא משום ולפני עור וגו' אבל היכא דמצי להביא לעצמו אע"פ שאפשר שעל ידי שמושיט לו מרבה באיסור מותר אפי' מדרבנן אכן לסייע לו בשעת עבירה או היכא דתבע הדבר בפירוש או ליתן לתוך פיו אסור אפילו באיסור מדרבנן אפילו אם בעצמו היה יכול להביא האיסור ובכל זה אין חילוק בין ישראל למומר עכ"ל

ועתה נפן לנידון דידן. הנה יש כאן ב' חששות משום מסייע ידי עוברי עבירה: א' מפני שהאחים היראים נותנין כספם למסחר אשר נפתח בש"ק, ב' מפני שהם עצמם עוסקים באותו מסחר ומסייעים בעסק בימות החול, והנה במה שנוגע לחשש האחרון הלא מעשים בכל יום שאנשים יראים נותנים בניהם לבית מסחר יהודי שאינו שומר שבת ודי להם בזה שנותנים רשות לבנם לשבות בשבתות וי"ט, ואין פוצה פה ומצפצף לומר שהיראים שעוסקים באותו בית מסחר בחול הם מסייעים ידי עוברי עבירה. ואף שיש לומר שהיראים הללו לא עפ"י גדולי הפוסקים עשו זאת, מ"מ אני רגיל לומר הנח להם לישראל אם אינן נביאים בני נביאים הם, ובודאי עשו זאת בהיתר. וע"כ טעם ההיתר כמ"ש בעל בנין ציון, כיון שאפשר למחללי שבת להשיג משרתים עוסקים במסחרם כרצונם ואינן צריכין ליראים, ואדרבה הן עושין טובה עם היראים דמשרתים שאינם יראים יעבדו גם בשבת וי"ט, ועוד שאינם מסייעים בשעת העבירה עצמה בשבת אלא מקודם לכן בחול, ועוד בה שלישיה שהעסק שהם עושים בחול אינו דבר שודאי יגמר בשבת. שנחשוש לומר שהם מסייעים בדבר שבודאי יעשה בו חילול שבת, ועל כן אין כאן שום איסור אלא דהיה קשה לי דהלא שנינו בסוף פ"ה דשביעית ופ"ה דגיטין וכולם לא אמרו אלא מפני דרכי שלום ופי' הברטנורה לא התירו להשאיל כלים ולסייען בלא שעת עבירה עצמה אלא משום דרכי שלום עכ"ל חזינן דאי לא מפני דרכי שלום היה אסור לסייע אפילו בלא שעת עבירה, והתם ג"כ אין ודאי שיעשה איסור שהרי בחשוד מיירי (וע' תוס' גיטין ס"א ע"א ד"ה רישא). ומתחילה היה נ"ל לומר דבנידון דידן דהוא שעת הדחק (וכן בנידון דיראים שעוסקים במסחר של מחללי שבת) שכל פרנסת היראים תלוי בזה ג"כ מותר כמו מפני דרכי שלום, ושוב האיר ד' את עיני ומצאתי שכבר ישב על מדוכה זו הגאון מו"ר בעל כתב סופר בחי"ד סי' פ"ג, והוא מתנבא קצת בסגנון אחד עם בעל בני ציון וכ' דבנותן איסור למומר הגם שידוע שיאכל מ"מ בשעת נתינה עדיין ליכא כאן שום אתחלתא דאיסור ואינו מסייע לו כלום בשעה שעושה האיסור כנ"ל והוא חילוק נכון עכ"ל ואח"כ ז"ל ולא תיקשי הרי גם שלא בשעת עבירה אסור לסייע ומפני דרכי שלום דוקא התירו י"ל שאני התם להשאיל כלים או לברור ולטחון כולם סיוע שיש בה ממש הן שצריכים לאכילה וא"א בלא"ה = ואי אפשר בלאו הכי, וצ"ל דאפשר לה להשאיל ממקום אחר דאל"ה הוי לפני עור ומ"מ אסור משום סיוע שצריכים לטחינה ואפיה וכדומה ולולי משום דרכי שלום גם זה אסור, וסיוע בשעת איסור דחמיר לא התירו אבל בנותן למומר איסור ויכול ללקחו בלא"ה אין בסיוע זה צורך ותיקון ותועלת לאכילה עצמה וסיוע כזה מותר, ובשעה שעושה האיסור ס"ל לרא"ש ותוס' גם סיוע כזה אסור מקו"ח = מקל וחומר = דחייב להפרישו וכו' עכ"ל. ולפ"ז אפילו את"ל = אם תמצי לומר = דצורך פרנסה אינו מותר כמפני דרכי שלום מ"מ ברוב פעמים העסק בחול אינו צורך ותיקון ותועלת למלאכה דשבת ולכל הפחות יש לתלות דלא יסייע עסק כזה למלאכה של שבת כמו דתלינן בע"ז דף ט"ו דאימר לשחיטה זבנה, וע' בשו"ת עין יצחק להגאון מקאוונא ח"א סי' י"ג

ועתה נפן לחשש הא' שהאחים היראים נותנין כספם למסחר אשר נפתח בש"ק, ואף שבודאי אין רצונם ליקח שכר שבת (דזה ודאי אסור), מ"מ נתינת המעות לעסק לכאורה הוי סיוע שיש בו ממש ואפשר דאסור. אמנם לאחר העיון גם זה אין לחוש דהא המעות להוצאה ניתנו, ומכש"כ בנידון דידן דהכסף כבר מזמן רב הוא במסחר וא"א לומר דבכספים של היראים נעשה מסחר בשבת, ואדרבה בדרבנן אמרינן יש ברירה, ויכולים לתלות דבכספם של האחים היראים נעשה העסק בימות החול, ומה שנעשה בשבת נעשה בכספם של הפושעים, ובפרט כיון שאין היראים לוקחים שכר של שבת יכולים לומר כספנו לא יהיה

נצרך למלאכת שבת. וע"כ גם אני מסכים להיתר ידידי מהר"ם האראוויטץ שיוכלו האחים להשאיר את מעותיהם כמו שהיה עד עתה, אך יעשו באופן שלא יבוא להם ריוח מעסק דשבת. ואם אינם יכולים להבחין כמה הוא ריוח של שבת ינכו כחלק שביעית מהריוח ויקחו חלקם מהנשאר וכמו שנתבאר בא"ח (סי' רמ"ה סעיף א' (ובנ"ד ינכו שתות מפני הי"ט).

עוד נ"ל טעם אחר להתיר לאחים הנ"ל להשאיר את כספם במסחר עפ"י מה שחידש הגאון בעל שערי תורה בח"ב (על דיני חזקה) כלל מ"ב אות י"ט דלא שייך לפני עור רק כשעושה מעשה אבל לא בשב ואל תעשה ואחריו החזיק בספר שו"ת מחנה חיים ח"ר סי' מ"ו, ועיי"ש שהאריך (ועיי"ש גם בסי' מ"ה החקירה אי איכא לפני עור בהוספה דשייך ג"כ לנידון דידן). והנה אם בלפני עור דאורייתא מותר בשב ואל תעשה מכש"כ במסייע ידי ע"ע דרבנן. ולפ"ז אף שאין אני מתיר ליתן עוד מעות חדשות, מ"מ אם מניחים קצת מריוח שלהם בבית המסחר ולא יקחו אותה והאחים האחרים יצרפו אותו הריוח להקרן, ויתנו להם גם ריוח מאותן הרוחים יש להתיר כיון דאינם עושים מעשה אלא מניחים המעות ע"י שב ואל תעשה. גם זה נ"ל להתיר אם יסכים עמי עוד מורה הוראה מופלג. ולענין שאר הדברים ודאי יש להם לעשות כהוראת מהר"ם האראוויטץ שהאחים היראים לא ישארו בראש הבית וגם את שם אביהם הצדיק ז"ל, שהוא שם הפירמא מיום הוסדה, צריכים להסיר מן הפירמא

אחר שכתבתי הנ"ל ראיתי בספר אורחות חיים /צ"ל ארחות חיים לרבי נחמן כהנא אב"ד ספינקא/ סי' רמ"ה אות ב' בשם שו"ת בית היוצר /מאת רבי יואל צבי ראטה אב"ד חוסט/ סי' ז' באחד ששכר דאממפפזעג - מאשינע /מכונת ניסור מופעלת על קיטור/ ובתוכה רחיים ג"כ ונשתתף עם שותף א' אשר הוא פוקר ומחלל שבת בפרהסיא והפירמא הולכת על שניהם, ובעת ההשתתפות התנה עמו בראשונה לשמור שבת כהלכתו אבל לאחר שנתקשרו בכתב שותפות עשה הפוקר בחזקת היד מלאכתו בשבת וכו' שם דעתו בזה שיבטל השותפות עם שותפו הנ"ל ואח"כ יחזרו להשתתף ויתנו בתחילה שחציו מהשבוע דהיינו ביום א' ב' ג' וחצי היום ד' יהי' להשומר שבת וחצי ה' מיום ד' וה' וה' והשבת יהי' להפוקר וכל אחד יעסוק בעסק לשלם להפועלים כמ"ש בש"ע כאן לענין שותף עכו"ם. ואם א"א לעשות כן נוכל להתיר עפ"י הדחק שישכיר חלקו מן השבת להאומן עכו"ם באופן שהעכו"ם ישלם להפועלים וכל ההוצאות מחלק העכו"ם וההכנסה מיום השבת יהי' כולו לעכו"ם רק העכו"ם יתן לו דבר קצבה עבור השכירות זה כמו דמתירין לענין מכס עכ"ל, ואין ספר זה תחת ידי לעיין טעמו ונמוקו. אחר כך כתבתי דכיון דא"א לעשות לשנות שם הפירמא מפני שהשותפין לא ירצו לעשות זאת בשום אופן והאחים הצדיקים אין בידם לכופן לזה אזי עפ"י טעמים הנ"ל יש להתיר אף בלא שנוי שם הפירמא כיון שא"א בענין אחר, ואין האחים מחוייבים לעשות לכבוד אביהם אלא עד מקום שידם מגעת

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן עב

בענין מסחר הקייטערינג שעל הרבה חתונות מתנהגים שלא כשורה אם יש איסור מסייע ידי עוברי עברה. כ"ג טבת תשי"ח. מע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר בן ציון ראקאוו שליט"א ר"מ בלאנדאן בדבר אם מותר לעשות מסחר הכנת חתונות שהוא להשכיר האולם ולעשות הסעודה וכדומה שנקרא קייטערינג בלע"ז באשר שבהרבה חתונות מתנהגים שלא כשורה ברקידות אנשים ונשים שהוא דבר עבירה וכדומה אם יש בזה משום לפני עור או מסייע ידי עוברי עבירה. הנה כיון שבעיר גדולה כלאנדאן שיש הרבה אולמות להשכיר ויכולים בנקל להשיג אולם אחר ליכא לפני עור מדאורייתא כדאיתא בע"ז דף ו' וכן פסקו כל הפוסקים. אך הנידון הוא משום שיש לחוש לשיטת התוס' והרא"ש שבת דף ג' והר"ן שם דסברי דאיסור מדרבנן מיהא איכא מטעם שהרי חייב להפרישו מאיסור ואיך יסייענו בדבר עבירה אבל עיין בש"ך יו"ד סי' קנ"א סק"ו שמחדש דכיון שהוא משום שיש חיוב להפרישו מאיסור, מותר לישראל מומר שאינו חייב להפרישו ובזה איירו התוס' והמרדכי בע"ז שם שמתירין והתוס' והגמ"ר

=הגהות מרדכי= שבת שאסרי הוא בישראל כשר שחייב להפרישו. ופי' בדגמ"ר כוונת הש"ך דלא דוקא במומר אלא דאף בסתם ישראל אין מצווין להפרישו אלא בעובר בשוגג אבל כשעובר במזיד על איזו עבירה אפילו אינו מומר אין ישראל אחר מצוה להפרישו עיי"ש. והוא מוכרח דאל"כ גם למומר אין מקום להתיר דגם מומר הא חייב באיסורין ואיזה מקור יש להש"ך שלענין חיוב הפרשה מאיסור לא יהיה במומר, ולכן צריך לומר כפירוש הדגמ"ר דכוונתו לכל עושה במזיד שסובר דכיון דמה שמחוייבין להפרישו כתב הרא"ש שהוא ממה שאף לקטן אוכל נבלות מצווין להפריש לכן הוא רק כקטן שהוא כשוגג ולא כשהוא במזיד. וראיה לזה מהא דהלעיטהו לרשע וימות דרפ"ה ממע"ש והובא בב"ק דף ס"ט דחזינן דאין מחוייבין להפריש למי שעושה במזיד אף שגנב אינו מומר. ומה שכתב בגליון מהרש"א שליכא ראייה מהתם משום דבאותו דבר דעושה רשעות אין אנחנו מצווים שלא יעשנו באיסור אחר, לא מובן כלל דהא כשיציין שהוא ערלה הרי לא יעבור גם על גזל עתה דאם היה ברור לנו שגזלן יעבור גם על איסור ערלה לאיזה צורך סובר ת"ק שצריך לציין והא לא יועיל כלום אלא ודאי שהוא משום דהרבה גזלנים לא חשודין שיעברו על איסור ערלה וכמו שאין חשודין על איסור נבלה כמפורש בתוס' ב"מ דף כ"ד ובחולין דף י"ב וא"כ הרי לא רק שיצילהו בהציון מעבירת ערלה אלא גם מאיסור גזל בפעם זה. אלא שטעם רשב"ג דכיון דעל איסור גזל יעבור במזיד אין מחוייבין להפרישו כדסובר הש"ך, ולכן סובר רשב"ג עוד יותר דאין מחוייבין להפרישו אף מעבירה אחרת דערלה שיעשה בגזלתו. אבל אם היו צריכין להפריש גם כשרוצה לעבור במזיד לא היה נפטר מלציין שהרי היה מצילו גם מגזל עכ"פ להש"ך והדגמ"ר אין בזה איסור מסייע ידי עוברי עבירה. אבל המג"א סי' שמ"ז סק"ד פליג עליה ואוסר לסייע לישראל מומר אבל בכאן נראה דגם להמג"א אין לאיסור דהא ודאי כשלא ישכיר זה את האולם למי שירקדו בעבירה ישכרו לעשות החתונה אצל אחרים ואף אצל החשודים בעניני כשרות המאכלים ונמצא שאדרבה במה שמשכיר להם את האולם שלו מונעם מעבירה דמאכלות אסורות ולעבירה זו דרקוד הא לא מסייעם בעצם כלום שגם בלא סיועו הרי יעברו ולכן אף להמג"א אין לאיסור וגם מסתבר דלא אסרו משום מסייע ידי עוברי עבירה כשליכא איסור לפני עור אלא בנותן לו דבר שיעשה בו רק מעשה העבירה אבל בדבר שהעיקר הוא למעשה היתר כגון שכירת האולם שהוא לעשות בו החתונה והסעודה רק שיעשה שם גם מעשה עבירה דרקודים אין להחשיב שהשכירות הוא ע"ז ולאסור, דאל"כ היה לן לאסור מלמכור כל כלי לעוברי עבירה כגון קדרות לבשל משום דיבשל בהו גם בשבת וגם מאכלות אסורות אלא הוא משום דכיון דעיקר הדבר אינו לאיסורין לא אסרו בזה משום מסייע כשליכא איסור דלפני עור.

והנה אף בליכא במקום אחר נמי אינו ברור לאסור בכה"ג שהוא דבר שאינו מיוחד תשמישו רק לעבירה ויותר נוטה שאין בזה משום לפ"ע ומסייע ומותר. וראיה קצת משביעית פ"ה מ"ו דתנן זה הכלל כל שמלאכתו מיוחדת לעבירה אסור לאיסור ולהיתר מותר, אף שכיון שאירי בחשוד על השביעית כמפורש בכל המפרשים מהא דירושלמי, א"כ הרי ודאי יעשה בהם גם מלאכת איסור ומ"מ מותר. ודין זה הוא אף בלא דרכי שלום כמפורש שם מ"ט מפשיטות הירושלמי. ועיין בפ"י מהר"י בן מלכי צדק שם במ"ח שכתב שיכול לומר לשחיטה מכתיו לך וכן כתב בסמוך שיכול לומר לאכלה מוכר לו שיכול לומר למאכלך נתתי המעות, שלשון זה משמע שנותן טעם להיתר מפני שתלוי במוכר שהוא מוכר לו לדבר ההיתר שהרי בשביל זה לבד נמי היה מוכר לו ונמצא שאין במעשה של המוכר עשית מעשה מכשול שלא ניתוסף שום מעשה בשביל העבירה שיעשה. ומה שעיי"ז יוכל לעשות העבירה, הוא רק גרם שיכשיל את עצמו שזה לא נאסר. ולכן במכירת קדרות וכדומה אף שודאי יעשה בהם גם איסורין אין לאסור ועיין במשנה ראשונה שם שהקשה אמאי מותר בדבר שלאיסור והיתר הא הוא ספק דאורייתא. ולמה שכתבתי הוא כודאי שישתמש גם לאיסור וא"כ קשה ביותר ולא מתורץ במה שכתב שלהרמב"ם דספק תורה אין אסור אלא מדרבנן ולא גזרו משום חיי נפש. וצריך לומר דסובר נמי כמהר"י בן מלכי צדק

וכדבארתי שנמצא שאם היה ברור שיש אצלו גם היתר היה מותר ודאי, אבל מקשה דהא הוא ספק דשמא אין רוצה לקצור מן ההפקר כלל אלא מן האיסור לבד שאז הוא איסור דאורייתא ונמצא דמצד ספק זה דשמא רוצה לקצור גם מן ההפקר המותר הוי ספק דאורייתא ויש לתרץ להרמב"ם כתירוצו. ומה שתירץ מתחלה דאיירי באיכא אומן עכו"ם שאין הישראל עובר משום לפ"ע דאורייתא אלא מדרבנן שמותר בספק, לא נכון כלל דאיסור זה שאיכא מדרבנן לא הביאו התוס' והרא"ש והר"ן ממתני' אלא מסברא ממה שחייב להפריש מאיסור וא"כ הרי לא מפרשים זה בהמשנה משום דאין לפרש מתני' באוקימתא. אך קושיתו בעצם אינה כלום דהא בע"ז דף כ"א איתא ג"כ הא דאמר אביי אלפני דלפני לא מפקדינן והכוונה שם דכולי האי לא חיישינן כמפורש שם ברש"י ותוס' וא"כ צריך לומר שנקט לשון זה משום דממה שדרשינן מקרא דאלפני דלפני לא מפקדינן ידעינן נמי שכולי האי לא חיישינן היינו שלא חיישינן לספק באיסור דלפני עור ולכן אף להסוברין דספק דאורייתא לחומרא מותר ספק באיסור דלפני עור.

והנה בירושלמי שם איתא א"ר יונה כיני מתניתא אלו כלים שאין האומן רשאי למוכרן בשביעית לחשוד על השביעית ובעי סתמן מהו ופשיט ומה דתני לאיסור ולהיתר מותר הדא אמרה סתמן מותר, וטעם הבעיא אף שסתם אדם יש להעמידו אחזקת כשרות שאין לחוש שיעשה איסור צריך לומר משום דאיכא ריעותא בזה שקונה הכלים עתה שהיה לו לחכות עד אחר שביעית כדרך רובא דעלמא שאין קונים אלא כשצריכים להם ולכן הוא כרוב נגד חזקה כשאין ידוע מה טיבו בעצם אלא הוא מסתם בנ"א שרק מצד חזקת כשרות אינו בדין חשוד על השביעית שאולי יש לחוש. ופשיט מהא דמותר למכור לחשוד כלים שהן לאיסור ולהיתר אלמא דתולין להקל לכן תולין בסתם בנ"א שהוא מהמיעוט שקונה עתה אלאחר שביעית שיצטרך אז. וא"כ משמע שהירושלמי מפרש בלאיסור ולהיתר שהוא ספק שמא ישתמש להיתר בלבד ותלינן לקולא דלא כדבארתי שהוא ודאי שישתמש גם לאיסור כיון שהוא חשוד וההיתר הוא מצד אחר שבארתי שאין שייך להוכיח מזה להתיר בסתם אדם שסובר שהוא ספק. אבל הא ברור כדבארתי שהוא ודאי. ולכן צריך לפרש להירושלמי כדבארתי להמשנה ראשונה שבלאיסור ולהיתר הוא ספק מטעם דשמא לא יקצור מהיתר כלל ומ"מ מותר אף שיותר מסתבר שלא יטריח לחפש אחר ההפקר כיון שיש לו שדה זרועה, לכן הוא ראייה דתולין להקל ומותר בסתם בנ"א אף שיש ג"כ ספק שמא הוא חשוד מדקונה עתה שאין צורך לכלים אלו, למכור לו אף הכלים שמיוחדין למלאכת איסור.

ונמצא שאף בליכא מקום אחר נמי נוטה יותר שלא היה אסור. וכ"ש כשיש הרבה מקומות שיכולין לשכור שליכא לפ"ע שאין לאסור מצד מסייע לכו"ע כיון שעיקר השכירות הוא למעשה היתר וכ"ש בכה"ג שבמקומות אחרים שישכרו יעבור /שיעברו/ גם על איסורים אחרים דמאכלות אסורות שאין לאסור כלל ובדבר הימים שאסורים לעשות נישואין שהוא לו הפסד גדול שהשכירות ליום הוא חמשים לידות /לירות/ שהוא סך ק"נ דאלאר /דולר/ אם מותר לו להשכיר ימים אלו לרקידות עבירה לפרוצים מישראל, הנה אף שלהש"ך ליכא איסור באופן שליכא לאו דלפני עור שהוא ביכולים לשכור במקום אחר, מ"מ ראוי להחמיר כהמג"א אף שלמה שבארתי איכא ראייה גדולה להש"ך. ואם רוצה להקל כהש"ך אין למחות בו אף אם ההפסד הוא מהריוח ולא הפסד ממש. ואם הוא הפסד ממש כגון שבלא זה לא יוכל לעסוק במסחר זה יש לו גם לכתחלה להקל כהש"ך. עיין ביו"ד סוף סי' רמ"ב בהנהגות הוראות באיסור והיתר דהש"ך ויש עצה שיהיה בהיתר, שבתחלת שכירותו ישיג נכרי אחד שלהנכרי יהיו שכירות הימים שאסורין בנישואין ולו יהיו שכירות הימים שמותרין בנישואין וזה מותר אף לכתחלה. ואם לא השיג נכרי בתחלת השכירות אלא אחר שכבר שכר נמי יש להתיר להשכיר להנכרי כל הימים אלו והוא ישכיר למי שירצה אף שידוע שישכיר גם לפרוצי ישראל, משום דהוא לפני דלפני שמותר כדאיתא בע"ז דף י"ד שמותר למכור חבילה לבונה לעכו"ם אף שימכרנה לאחרני ומקטרי. ואף שלשון הגמ' איתא דלמא אזיל ומזבין לאחרני ומקטרי, הוא לאו דוקא בספק שהרי גם שם הוא כודאי שימכור גם להקטרה. וכמפורש כן באה"ע סוף

סי' ה' דאף שידוע שהעכו"ם יסרס, אם יעשה זה ע"י עכו"ם אחר ליכא איסור דלפ"ע משום לפני דלפני עיי"ש בב"ש ס"ק י"ט ובהגר"א ס"ק ל"ט. ונראה שזהו כוונת הש"ך בסי' קנ"א סק"ג במה שציין לאה"ע ס"ס ה' ועיי"ש בפ"ת סק"א שרוצה להתיר אף כשנותן הישראל לעבד של השופט שיתן לאדוניו מטעם לפני דלפני. ול"ד להא דאסור למכור בגד שאבד כלאים לנכרי מחשש שמא ימכרנו לישראל, דאינו מצד לפ"ע אלא משום שמכשיל לישראל בלא ידיעתו אבל ברור שמותר למכור נבלות לנכרי אף שיש לחוש שימכור לפושעי ישראל והוא מטעם דלפני דלפני ליכא איסור אף ביש לחוש שימכור לישראל חשוד דליכא חלוק לענין זה בין ישראל לנכרי. אבל אם משיג נכרי כזה בתחלת השכירות הוא יותר עדיף ובדבר אם מותר למכור בגדים שיש ספק אם יש בהם שעטנז לישראל שאינו מקפיד על איסור שעטנז, הנה אם הוא ספק ממש היינו שמצוי בהבגדים שמוכר שעטנז אסור למכור לחשודים שלא יבדקו, ולא סגי בזה שיודיע להם שיש ספק שעטנז בהם כיון דחשודים לעבור. ואף שיכולים לקנות במקומות אחרים שהוא רק איסור דרבנן אין להתיר בזה מטעם ספק לקולא דהא עכ"פ מסייע להם באיסור דרבנן שברור שיעברו על זה שאסרו בלא בדיקה. אבל אם הוא רק חשש בעלמא כגון שהוא מיעוט שאינו מצוי שמדינא יש למיזל בתר רובא ורק משום שאפשר לברורי מחמירין לברר, רשאי למכור אף לאלו שלא יבדקו דמצד הפסד ממון נחשב כאי אפשר לברורי. ידידו, משה פיינשטיין

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן סא

בניית ברכת שחיה במוסד שלומדים שם נערים, ובענין אם מותר להאכיל הנערים בפירות וירקות שביעית הגדלים במקומות שסומכים על היתר מכירה עש"ק י"ח כסלו תשל"ג. מע"כ ידידי הרבנים הגדולים והחשובים מנהלי חינוך העצמאי בא"י כל אחד לפי מהללו יהולל ובראשם ידידי הרב הגאון מוה"ר שרגא גרוסברד שליט"א, שלו' וברכה לעולם א. הנה בדבר ענין עשיית ברכה לשחיה בחזון יחזקאל שכנראה ראו בזה כל מנהלי חינוך העצמאי שהוא תיקון גדול שבלא זה לא היו נכנסין בדבר שעולה הוצאה גדולה כערך מאה אלף דאלארן ואולי עוד יותר, אבל הוא כדי שלא ילכו אלפי תלמידים לשחות בים ששם הוא פריצות דעריות ממש, והברכה תהיה תחת השגחה גדולה שלא יהיה שום ענין פריצות ח"ו והברכה תהיה מוקפת חומה גבוהה שלא יוכלו בשום אופן ליכנס שם בלא ידיעת המפקחים והמחנכים שהם יראי השם, לא מובן לי ענין שאלה בזה כי אף שלא בשביל מניעה מליילך למקום טומאה ופריצות אין בזה שום חשש איסור, וגם יש בזה ענין מצוה דגמילות חסדים להילדים והנערים שיש להם צער גדול כשאין להם מקום לרחוץ ולהתקרב בימים החמים דימות הקיץ, וגם אולי ימשכו ע"י זה יותר ללמוד התורה, אבל עתה שהוא מניעה מליילך לרחוץ בים שמלא טומאה ופריצות הרי לא רק שהוא מצוה אלא גם חובה, כי הלא תיקנו להתפלל בכל יום בברכות השחר אל תביאנו לידי חטא ולא לידי עבירה ועון ולא לידי נסיון שהוא אף לגדולי ישראל וכ"ש לילדים ונערים ובזה"ז שצריך להשתדל מאד מאד שלא יבואו לידי נסיון שהרבה הרבה שכמעט ברור שלא יעמדו וילכו בשביל זה שרצונם חזק לרחוץ בימים החמים והם יבואו ח"ו לידי חטא ועון ועבירה, ולכן איני רואה בזה ענין שאלה, וכי בשביל שאחד נדמה לו חלומות דחששות רחוקות לפריצות ע"י הברכה ניח להם שיעברו בודאי על פריצות ואולי עוד גרוע מזה, ולכן אין שום מקום כלל לימנע מעשות הברכה, וכל מחנות הקיץ (קעמפס) שבכאן יש להם ברכות תחת השגחת מחנכים ומשפיעים יראי ה' ולית מאן דחש שאפשר שיצא מזה איזו פרצה, ולא נשמע שיצא מזה איזו פרצה ואדרבה בהקעמפס מתחזקים יותר בתורה וביראת ה' מחמת שהם תחת ההשגחת מחנכים כל העת ממש ב. ובדבר הפירות והירקות שהעיריות מספקים להתלמידים אלו שאיכא היתר דמכירה שלא סבירא לן והם מבתי שאוכלים שם וחינוך העצמאי אי אפשר להו להשיג עבורם פירות שליכא איסור ספיחי שביעית עליהו, וכשלא יתנו להם לאכול ילכו הרבה תלמידים לבתי ספר האחרים שאינם ע"פ רוח

התורה, הנה בעצם אין רצוני להשיב כל כך בהלכות התלוין בארץ, אבל כיון שזהו נידון בענין לפני עור שכה"ג שייך גם בשאר איסורין וגם מחמת שקיום חינוך העצמאי הוא קיום התורה לדורות הבאים ואנחנו בפה עסוקים הרבה לקיומה בעזה"י הננו מוכרחין לראות מה שאפשר לדון בזה. דהנה האיסור דלפני"ע = דלפני עור = הא ליכא דאם לא יתנו להם האוכלין הרי ודאי יאכלו אותם בבתייהם אף אם לא ילכו לבתי ספר אחרים ורק שאיכא איסור דרבנן שכתבו התוס' בשבת דף ג' ע"א ד"ה בבא, ויש להסתפק אם הוא מדרבנן מעין איסור לפני עור דהחמירו אף שבלא סיוע שלו היה עובר, או שהוא ענין איסור אחר דהא כתבו התוס' שחייב להפרישו מאיסור שמשמע דהוא טעם אחר, כהא דכתב הרא"ש שם סי' א' דאפילו קטן אוכל נבלות ב"ד מצוין להפרישו כ"ש גדול שלא יסייע לו. ואין ראייה ממה שלעכו"ם לא אסרו כדכתב המג"א סימן שמ"ז ס"ק ד', ונ"ל דלעכו"ם ליכא איסור לסייע במידי דאסור לו כמו באבר מן החי אם לא דקאי בענין שאינו יכול ליטלו וכן איתא בהדיא בע"ז דף ו' דכיון שיש לו ליכא אפילו איסור, דאף אם הוא שאסרו מדרבנן אף לסייע מדין לפ"ע = לפני עור = ששייך לאסור אף לעכו"ם דאיסור לפ"ע יש אף לעכו"ם, אפשר לא רצו להחמיר בלפני"ע דלבני נח אלא בישראל, ועיין בבאורי הגר"א ביו"ד סימן קנ"א סק"ח שדחה הראייה מע"ז והוא לתרץ שיטת היש מחמירין ברמ"א סעי' א' למכור אף לעכו"ם ביכול לקנות במקום אחר, אבל שם מסיק הגר"א טעם אחר להיש מחמירין, עכ"פ לטעמו הראשון להיש מחמירין וכפ"מ שכתב בהלקוט הוא משום לפנ"ע מדרבנן, וא"כ אף המתירין אפשר דסוברין דלא רצו לאסור בעכו"ם אבל אין ראייה דהוא מטעם אחר. אבל מהא דסובר הש"ך שם סק"ו דאף לישראל מומר ליכא איסור וכפי שכתב הדגמ"ר שאין כוונתו למומר דוקא אלא לישראל שעובר במזיד משום דכיון דהרא"ש הביא הוכחה מקטן אוכל נבלות שצריכין להפרישו הוא דוקא דומיא דקטן דהוא בשוגג, ראייה דהוא מדין אחר דמטעם לפ"ע לא שייך חלוק בין שוגג למזיד. ופשוט שרק להטעם דהוא ענין בפ"ע כתב הרא"ש ראייה מקטן, אבל אינו תלוי בזה דהא בקטן פסק הרמב"ם פי"ז ממ"א הכ"ז דאין ב"ד מצוין להפרישו ודעת הרא"ש לא ידוע לנו ובכלל אופן הוא בעיא בגמ' ולא היה פוסק לאסור בודאי, אבל הוא משום דסובר דלגדול לכו"ע יש חיוב להפרישו והביא ראייה שאף בקטן הא איכא שסברי שחייבין להפרישו אבל הא תמוה וכי צריך ראייה שלגדול מחוייבין להפרישו מעבירה הא אף להכותו רשאין וגם מחוייבין כדי להפריש לאדם מן העבירה כמפורש בב"ק דף כ"ח ע"א בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית שהשתא איסורא ופרש"י ורשאי להלקותו ולהפרישו, ובמו"ק דף ט"ז ע"א ובכמה מקומות שמכין להפריש מאיסורא, ואיפסק בש"ע חו"מ סימן תכ"א סעי' י"ג אף ביחיד שאין זה דין דוקא על ב"ד אלא על כל אחד ואחד שבידו להפריש מאיסורא, אלא צריך לומר דאירי בא"א לו להפרישו, שמ"מ חידשו התוס' והרא"ש שאסור לסייעו, וא"כ צריך לפרש ראיית הרא"ש שסובר שבקטן אוכל נבלות שצריך להפרישו שאף שהוא באופן שא"א להפרישו חייבין לומר לו שאסור זה שעשה דגם ענין הדבור והמוסר הוא הפרשה לפעמים אחרות, ולהש"ך ודגמ"ר שאירי בישראל דעובר בשוגג מוכרחין לאוקמי ג"כ שהוא באופן שלא יכול להפרישו שלא יעשה האיסור שלא יאמין לו במה שיאמר לו שאסור שמ"מ אסור לסייעו אף שגם בלא סיוע שלו יעשה האיסור, והוא סברא בעלמא דכיון שחייב להפרישו אם היה יכול יש לאסור לסייעו אף כשלא אפשר לו להפרישו מהאיסור, אבל במזיד אף שמחוייבין להפרישו כשאפשר בכל אופני המניעה מעשיית העבירה כשא"א להפרישו ליכא איסור גם מלסייעו, וא"כ צריך לומר בגדר איסור הסיוע אף שהוא באופן שלא יפרישוהו, דהוא ממצות תוכחה דהוא אף לאחר שנעשה החטא כדי שיועיל אלהבא, כדאיתא בערכין דף ט"ז ע"ב מנין לרואה בחברו דבר מגונה שחייב להוכיחו הרי כבר עשה דבר המגונה וכן הא דאריב"נ הרבה פעמים לקה ר"ע על ידי שהייתי קובל עליו לפני ר"ג ובודאי שהיה זה שראה איזה דבר שכבר עשה ר"ע דקודם עשיה לא היה שייך שר"ע יעשה דבר שהיה ריב"נ אומר לו שלא נאה לפני עשיית דבר זה ומשמע מהגמ' שם שהוא ממצות התוכחה, וכן הוא לשון הרמב"ם בפ"ו מדעות ה"ז הרואה חברו שחטא

מצוה להחזירו למוטב שנאמר הוכח תוכיח, הרי חזינן שמצות תוכחה עיקרו נאמר על אחר שחטא כדי שישוב בתשובה ויעיל להבא.

ולכן סובר הש"ך דלישראל העושה במזיד ליכא דין תוכחה בשעת החטא אף באיסור דאורייתא דהא כל הטעם הוא מצד טענת מדת הדין אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי כדאיתא בשבת דף נ"ה ע"א, ובשעת החטא הוא כברור גם לנו שלא יועיל אז שלכן ליכא על שעה ההיא דין התוכחה וממילא ליכא איסור הסיוע באופן זה שא"א להפרישו. ואולי יש לפרש הא דתנן בפ"ד דאבות מי"ח רשב"א אומר ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו שפי' הרע"ב וכן אתה מוצא כשחטא אדם הראשון לא נגלה עליהם הקב"ה עד שעשו חגורות, והובא זה במחזור ויטרי על פרקי אבות מתנחומא, שהוא מטעם זה דאין להוכיח בשעת החטא, וכן משמע בתפא"י אות צ"ב עיי"ש וזהו אולי כוונת הרמב"ם פ"ה מדעות ה"ז שכתב ולא יראה לחברו בשעת קלקלתו אלא יעלים עיניו ממנו שהוא שלא יוכיח אותו אז אלא אחר זמן ולפ"ז כשאחד עושה ע"פ הוראת חכם שפשוט שליכא דין תוכחה לאלו הסוברין שהוראה זו היא טעות כשידוע שלא ישמע להמוכיח שאומר לו שהוא טעות דהא ודאי ברור גם לנו שלא ישמעו כל זמן שלא חזרו אלו שהורו להם, וכיון שליכא דין תוכחה ליכא איסור הסיוע להש"ך והדגמ"ר שכן ראוי לפסוק בעצם ובפרט שהוא באיסור דרבנן שיש למיזל לקולא, אף אם לא היה צורך גדול וכ"ש בעובדא זו שהוא צורך גדול כיון שיש לחוש שילכו ח"ו לבתי ספר שאינם ע"פ רוח התורה והנה איתא בירושלמי דמאי פ"ג ה"א ר' זריקן שמעון בר ווא בש"ר יוחנן רופא חבר שהיה מאכיל לחולה ע"ה נותן לתוך יד ואינו נותן לתוך פיו בדמאי אבל בודאי אפילו לתוך ידו אסור, משל חולה אבל משל רופא אסור, ואיפסק זה ברמב"ם סוף פ"י ממעשר, ומשמע לכאורה שאיירי אף שאינו יכול החולה ליקח בעצמו שמ"מ משל החולה מותר ליתן לתוך ידו, דהא יש לפרש דהוא דומיא דמשל הרופא שאינו יכול ליקח בעצמו מצד איסור גזל, וטעם החלוק דבנתינה לתוך פיו הוא כעושה מעשה האכילה דאוכל החולה בעצמו ממש ואין זה כלל מעניני לפנ"ע ואיסור מסייע אלא הוא מעשה עבירת האכילה דאף שאוכל החולה הוא עשיית הרופא המאכיל, ואף אם מדאורייתא אינו כאוכלו בעצמו החשיבו מדרבנן כאוכל בעצמו, אבל נתינה לתוך ידו הוא מעניני לפנ"ע ומסייע שזה לא אסור בדמאי כשהוא משל האוכל, ולפ"ז הוא קולא רק בדמאי דהרי גם באיכא לפנ"ע התירו ולא בשאר איסור דרבנן כהא דספיחי שביעית. אבל בכ"מ משמע מהא דכתב שהוא מטעם דכיון שהוא של חולה והוא ספק שהרי מצוי לו ורופא לאו מידי עביד אבל בודאי אף לתוך ידו אסור שהרי מסייע ידי עוברי עבירה, דמפרש דבשלו שמצוי לו ליקח בעצמו ליכא איסור דלפ"ע, אלא איסור מסייע שזה לא גזרו, אבל בודאי שהוא איסור דאורייתא אסרו מדין מסייע, ואם הדמאי של החבר הרופא אסור מדין לפנ"ע דהרי אינו יכול ליקח בעצמו, ומה שאסור ליתן לתוך פיו אף משל החולה צריך לומר גם להכ"מ דהוא כעושה מעשה האכילה דאוכל החולה בעצמו ממש כדלעיל, ולהכ"מ נמצא שאף משל החולה אם אינו מצוי לו שאינו יכול ליקח בעצמו אסור משום דאיכא לפנ"ע, ונמצא שלא מצינו בזה קולא בדמאי שלכן אין מעצמנו לחלק בין דמאי לשאר איסורי דרבנן. ויש ללמוד מזה דגם בספיחין של שביעית שהוא רק איסור דרבנן נמי לא גזרו באיסור מסייע כשליכא איסור לפנ"ע, ואף שכיון שאינו היתר הוא מן השמור נמי, הנה לרש"י (סוכה ל"ט ע"ב ד"ה אבל בלוקח) והרמב"ם (פ"ח שמו"י הי"ב) שאף מן השמור מותר באכילה וכן סברי רוב הראשונים כדבארתי באג"מ או"ח ח"א סימן קפ"ו אין בזה אלא איסור ספיחין שהוא מדרבנן, ונמצא שלפי' הכ"מ ליכא כלל איסור מסייע באיסור דרבנן ולכן אף אם ניחוש לפירוש הראשון שהוא קולא רק בדמאי יש ודאי לסמוך על מה שכתבתי דלאו שעושין על פי הוראת חכם ליכא דין תוכחה וממילא ליכא איסור סיוע, ולכן כיון שכשלא יתנו להם ממה שהעירות מספקים להתלמידים יאכלו בודאי בביתם ובבתי ספר אחרים יש להקל

אבל לאלו תלמידים שצריכים ליתן לתוך פיהם כמו לקטנים יש לאסור דהוא כעושה מעשה האכילה בעצמו למה שבארתי בטעם הירושלמי שאף באופן שמותר ליתן לתוך ידו אסור ליתן לתוך פיו, אבל רובא דרובא אף מהקטנים אוכלין בעצמן, ולאילו שצריכים ליתן בפיהם יכולים אלו האוכלים בעצמן ליתן להם ואם נפרש בטעם החלוק לפירוש הראשון בירושלמי בדמאי בנותן לתוך ידו בין נותן לו משלו דע"ה לנותן לו משלו דהרופא דכשנותן לו משלו דהרופא נחשב כמאכיל לו ממש כמו בנותן לתוך פיו מאחר דאוכל פירותיו של הנותן לו, נמי אין לאסור דהא העריות נותנין זה עבור התלמידים א"כ הרי הם כפירות של התלמידים שהוא רק כנותן לתוך ידו. ולכן נראה לע"ד שיש להקל כדכתבתי והנני ידידו ומוקירו של כל אחד ואחד ממנהלי חינוך העצמאי אשר הוא לשם שמים להרביץ תורה ויראה בישראל, משה פיינשטיין

שו"ת יחווה דעת חלק ג סימן לח

שאלה מבעל מסעדה כשרה: האם מותר לו לפתוח המסעדה ולספק מאכלי בשר ללקוחות הרגילים אצלו, גם לאחר ראש חודש אב, אף על פי שאסור לאכול אז מאכלי בשר, שאם לא יעשה כן ילכו הלקוחות שלו למסעדה אחרת ולא ישובו אליו עוד, או על כל פנים יש בזה משום לפני עור לא תתן מכשול?

תשובה: אמנם אין איסור מדין התלמוד באכילת בשר בימים אלה, אלא רק בסעודה המפסקת בערב תשעה באב, כמבואר במשנה (תענית כ"ו ע"א) ובגמרא שם (ל" ע"א) וכן מבואר בפוסקים. אולם כתב הרמב"ם (בפרק ה' מהלכות תעניות הלכה ו'), שכבר נהגו ישראל שלא לאכול בשר בשבוע שחל בו תשעה באב, עד שיעבור יום התענית, ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש חודש אב עד התענית ע"כ. ובארחות חיים (הלכות תשעה באב אות ד') כתב, שבספרד נהגו שאין אוכלים בשר מראש חודש אב עד תשעה באב, לפי שאין שמחה אלא בבשר, כמו שאמרו בפסחים (ק"ט ע"א) ע"כ. וכן הוא בכל בו (סימן ס"ב). ורבי דוד אבודרהם בהלכות תשעה באב, כתב בשם רבינו האי גאון, שאף על פי שבירושלמי פרק מקום שנהגו (פסחים פרק ד') אמרו, שהנשים שנהגו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין מיום ראש חודש אב עד התענית, הוא מנהג נכון, מנהג כל ישראל שלא לשחוט כלל מיום ראש חודש אב עד יום התענית אחר חצות, וכן המנהג בבבל ע"כ. ובמחזור ויטרי (סימן רס"ג עמוד רכ"ה) כתב בשם רוב הגאונים שבלותיר, שהמנהג שלא לאכול בשר ולא לשתות יין מראש חודש אב עד יום התענית. וכן כתב בפרדס הגדול (סימן ק"ס). וזו לשון הטור /א"ח/ (בסוף סימן תקנ"א): מנהג אשכנז שהיחידים נמנעים מאכילת בשר ומשתיית יין החל משבעה עשר בתמוז והלאה, אך מראש חודש אב והלאה הכל נמנעים מבשר ויין, זולת בשבת. ומרן הבית יוסף הביא מה שפסק הרשב"א בתשובה, שהואיל וכבר נהגו אבותיהם שלא לאכול בשר משנכנס חודש אב, אף על פי שאין כאן איסור כלל מדין התלמוד, מכל מקום האוכל בשר במקום שנהגו בו איסור בימים אלה, פורץ גדרם של ראשונים הוא, ופורץ גדר ישכנו נחש. (וכן הובאה תשו' הרשב"א בארחות חיים הל' ט"ב = ט' באב = אות י'). וכן פסק מרן בשלחן ערוך /א"ח/ (סימן תקנ"א סעיף י"א). ומנהג ארץ ישראל להחמיר שלא לאכול בשר מראש חודש אב עד מוצאי תשעה באב, וכמו שכתב הגאון הראשון לציון רבי מיוחס בכר שמואל בספר פרי האדמה חלק ד' (דף ח' ע"ד). וכן כתב הגאון רבי אליהו ישראל בשו"ת קול אליהו חלק א' (סימן מ"ה). ועוד אחרונים. וראה עוד בכנסת הגדולה (סימן תקנ"א), ובשו"ת עדות ביהוסף בן סאמון (סימן מ"א), ובשו"ת שערי עזרה (חלק אורח חיים סימן כ"ד) ע"ש.

ולכאורה לפי זה יש מקום לומר שהמגיש מאכלי בשר ללקוחות יהודים במסעדה שלו, עובר משום לפני עור לא תתן מכשול, ואף על פי שאמרו במסכת עבודה זרה (ו' ע"ב) שאיסור לפני עור לא תתן מכשול אינו נוהג אלא בדקאי בתרי עברי דנהרא, כלומר, שאין כל אפשרות לאדם לעבור העבירה אלא על ידי זה

שמכשילו בכך, אבל אם העובר על האיסור יכול לעשות זאת בלעדיו, אינו עובר מן התורה משום לפני עור לא תתן מכשול, וכאן הרי יש עוד מסעדות אחרות המספקות גם מאכלי בשר לכל דכפין, אולם המשנה למלך (בפרק ד' מהלכות מלוה ולוה הלכה ב') כתב, שזהו דוקא אם יוכל לעבור על האיסור מבלי שתהיה יד ישראל באמצע, אבל אם לא יימצא דרך לעבור אלא על ידי שישראל אחר יספק לו את האיסור, כיון שגם הישראל האחר מוזהר משום לפני עור לא תתן מכשול, לא נפקע האיסור בכך. ושכן מוכח מלשון התוספות (חגיגה י"ג ע"א), ושלא כדברי הגאון רבי משה בבבנשתי בשו"ת פני משה שאינו מחלק בכך, וסובר שכל שיכול לעבור אפילו על ידי ישראל אחר, אין בזה איסור מן התורה משום לפני עור לא תתן מכשול ע"כ. וכן הסכים להחמיר מרן החיד"א בברכי יוסף (חשן משפט סימן ט' סק"ג). ובספרו יעיר און (מערכת ל' אות י"ג), ושכן הסכימו כמה גדולים לסברת המשנה למלך הנ"ל ע"ש. וכן כתב המנחת חינוך (סימן רל"ב), שדברי המשנה למלך ברורים בזה. וראה עוד להגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה (חלק ב' סימן ל"ב), ובשו"ת יד אלעזר הורוץ (סימן ח' וט'). אולם בספר לב שומע (מערכת ל' אות מ"ג), הוכיח במישור מדברי הריטב"א בבא מציעא (דף י' ע"ב) כדברי הפני משה, שאין בזה איסור מן התורה משום לפני עור לא תתן מכשול. גם לפי מה שכתב החתן סופר (שער המקנה וקנין עמוד קע"ו), שכל טעמו של המשנה למלך הנ"ל, משום שיש להעמיד את הישראל האחר בחזקת כשרות שלא יעבור על האיסור של לפני עור לא תתן מכשול, לפי זה אם הוחזק הישראל האחר לספק את האיסור לכל דורש, לא שייך טעם זה, וגם המשנה למלך אפשר שיודה באופן כזה שאין בזה איסור מן התורה. וכן מוכח בספר פי שנים (דף ע"ז ע"ב) בד"ה ומעתה. וכן כתב בספר פרשת הכסף, הובא בספר טל אורות (דף י"ד ע"א) ע"ש. ובשו"ת כתב סופר (חלק יורה דעה סימן פ"ג) הסכים גם כן להקל כהפני משה ודלא כהמשנה למלך. ולכן בנידון דידן שיש בלאו הכי מסעדות אחרות המספקות בקביעות מאכלי בשר בימים אלה, ואם ימנע בעל המסעדה הזה לספק מאכלי בשר יהיה לו הפסד מרובה, שיעזבוהו הלקוחות שלו וירעו בשדה אחר, יש להקל, הואיל ועיקר המאכל כשר, ואין האיסור אלא מצד שהיום גורם. ואף על פי שכתבו התוספות והרא"ש והר"ן (שבת ג' ע"א) שאפילו בדלא קאי בתרי עברי דנהרא, כלומר, שיכול עובר העבירה לעשות האיסור בלעדיו, שאין בזה איסור מן התורה משום לפני עור לא תתן מכשול, על כל פנים יש בזה איסור מדרבנן, נראה שזהו כשעיקר האיסור הוא מן התורה, אבל באיסור דרבנן, כל שיכול לעבור על האיסור בלאו הכי, מותר לכתחלה, כמבואר בשו"ת הרדב"ז חלק ב' (בלשונות הרמב"ם סימן רט"ו). וכן פסק הגאון רבי יהודה עייאש בשו"ת בית יהודה חלק א' (חלק יורה דעה סימן טו"ב). וכן הסכים הגאון רבי יצחק טאייב בערך השלחן חשן משפט (סימן ל"ד ס"ק י"ב). ואף על פי שיש חולקים בזה, וכמו שכתב בספר לב שומע (מערכת ל' אות ל"ט), מכל מקום יש לצרף בזה דעת הרמב"ן שהובא בהר"ן (סוף פרק קמא דעבודה זרה), שאם יכול לעשות האיסור בעצמו, אין איסור כלל משום לפני עור לא תתן מכשול, ואפילו מדרבנן. וכן נראה דעת התוספות (קידושין נו ע"א) ועיין בספר המקנה שם, ובשו"ת יהודה יעלה אסאד (חלק יורה דעה סימן קע"ז), ובשו"ת בית שלמה (סימן ל"ח), ובשו"ת תורת חסד מלובלין (חלק אורח חיים סימן ה'). וכאן אין האיסור אלא משום מנהג, ואמרו בנדרים (נ"ו ע"א) דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם, שעובר על כל יחל מדרבנן, עיין הר"ן שם, והרא"ש נדרים (פ"א ע"ב). וכן כתב המהרשד"ם (חלק יורה דעה סימן מ') שאין בזה איסור אלא מדרבנן. וכן כתב בשו"ת יהודה יעלה קובו (חלק יורה דעה סימן כ"ג), ושערי עזרה (חלק אורח חיים סימן כ"ד) ועוד. לכן יש מקום להקל בזה כשיש צורך של פרנסה כמו בנידון דידן. ובעצם הדבר שהרבנות הראשית מרשה למסעדות כשרות לספק בשר ללקוחותיהם בימים אלה, כבר כתב בשו"ת הרי בשמים חלק א' (סימן נ"ח) שנהגו להקל בזה, שאם לא כן יש חשש שיבואו לאכול בשר. ובלות וטרפות במסעדות לא כשרות. ואף על פי שיש רבים החולקים על היתר זה, הנח להם לישראל

בסיכום: מותר לישראל בעל מסעדה כשרה לספק מאכלי בשר ללקוחותיו גם אחר ראש חודש אב, ובפרט אם יש מקום לתלות שהלקוח אינו בקו הבריאות. ואם אפשר להגיש בשר עוף, עדיף יותר מאשר להגיש בשר בהמה, כמו שאמרו (בחגיגה דף ח' ע"א) שאין שמחה אלא בבשר בהמה. וכמבואר באחרונים. ויהי רצון שנזכה לראות בנחמת ציון וירושלים בקרוב אמן ואמן

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן לה

הערות בענין איסור לפני עור

א. כיבוד באכילה ושתייה למי שיודע שלא יברך

בהא דצריך כל אדם לשום דרכיו ולכוין מעשיו לשם שמים, חושבני, במי שבא אליו אורח חשוב, אשר איננו שומר תורה ומצוה, אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה, וגם תומך במוסדות תורה וכדומה, ואם הבעה"ב לא יתנהג אתו בנימוס המקובל לכבד אותו במידי דמיכל ומשתי, בגלל זה שמצד הדין אסור ליתן לאכול אלא למי שיודע שנוטל ידיו ומברך (כמבואר בשו"ע או"ח סי' קס"ט סעי' ב'), וכמו כן אם אפילו בצורה מכובדת יבקש ממנו ליטול ידים ולברך, יראה הדבר כפגיעה ועלבון בכבודו, וזה גם ירגיז אותו מאד, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק חו"ש ביותר מהתורה, וגם יבוא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים בדרך התורה, דבכה"ג חושבני, שנכון באמת לכבד אותו באכילה ושתייה, ולא לחשוש כלל לאיסור של לפני עור לא תתן מכשול, משום דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, ואסור ודאי להפריש תרו"מ בשבת כדי להציל בכך אחרים מאיסור חמור של טבל, מ"מ בנידון זה, הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיון שאם לא יתן לו לאכול הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאד ע"י זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן. /מילואים והשמטות/ +ואף שכע"ז כתב גם הרעק"א ביו"ד קפ"א ס"ו לענין אשה המקפת פאת ראש האיש ומ"מ +כתב רק בלשון "ואולי", שאני הכא דבזה שהוא נמנע מלכבדו הוא עצמו חשיב כמכשילו ביותר ונראה שאם אחד רואה בחברו ששותה יין של ערלה, ואינו יכול בשום אופן למונעו אלא ע"י זה שיחליף אותו ביין של טבל, או של סתם יינם, דמסתבר דאין כאן שום איסור בזה שעושה מעשה בקום ועשה, ונותן לו יין של טבל, כיון דלא קעביד שום מכשול, אלא אדרבה מציל אותו בכך ממכשול יותר גדול. (אך מסתפק אני לפי הכלל הידוע של המל"מ בפ"ד ממלוה ה"ב, דאין אדם נפטר מלפני עור אלא א"כ יכול הנזיר ליקח את היין בעצמו, או יש עכו"ם שיתן לו, אבל לא מפני זה שיש ישראל אחר דלא איכפת לי' לעבור ע"ש, דלפי"ז איך הוא הדין בכה"ג שיש עוברי עברה שמוכרים נבלה וטרפה לישראלים, אם מותר לישראל כשר למכור להם טרפה דרבנן, מי אמרינן דשרי, הואיל ומציל בכך את האוכלים מאיסור דאורייתא, או אפשר דמחמת האחרים שעוברים על לאו דלפני עור, אי אפשר לנו להתיר משום כך למכור (טרפה דרבנן, ולהפקיע מזה האיסור של לפני עור

ומה שאין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ, אע"פ שע"י זה לוקח ממנו גוף הפירות של שביעית, היינו מפני שזה ממש אותה עברה, וגם אפשר שע"י הדמים הוא עלול יותר לבוא לידי עברה מאשר אילו היו נשארים אצלו הפירות עצמו, משא"כ בנד"ד, ה"ז דומה למי שקוטע אצבע מרגלו של חברו בכדי להציל אותו בכך מקטיעת כל היד שלו, דפשוט הוא דאינו קרוי מזיק אלא מתקן, ומצוה הוא דקעביד ולא עברה, כך גם כאן אינו חשוב כמכשיל אלא אדרבה במעשהו זה הוא מציל אותו מעון חמור של שנאת תורה ולומדי', ולכן נראה דלפי הצורך שפיר רשאי לכבד אותו במאכל ומשתה, וצריך לעשות כן אע"פ שזה בקום ועשה, וכע"ז פירשו קרא דאל תוכח לך פן ישנאך, דכיון שזה ללא הועיל הרי אתה מכשילו בלאו של לא תשנא את אחיך, ואעפ"כ הדבר צריך הכרע. /הערת המחבר/ +הלום נודע שמרן בעל החזו"א +צ"ל בשביעית סי' י"ב או"ט אינו מתיר בכה"ג באיסור ודאי

לפני עור לא תתן מכשול

ב נתינה או מכירת כלי שלא הוטבל לאדם החשוד שלא יטבילנו /הערת המחבר/ +מתוך תשובה +. "להרה"ג צבי כהן שליט"א בספרו "טבילת כלים יתכן שאם נאמר שהאיסור של השתמשות עם כלי הנלקח מנכרי מסתעף רק מחובת מצוה דרמיא אקרקהפתא דגברא לטבול את הכלי, אפשר דבכגון דא, כיון דאיכא למיתלי שיש למקבל עוד כלי כזה, וממילא אפשר שימכור כלי זה לאחרים והוא עצמו לא ישתמש בו לסעודה, וכן בלוקח מחנות, ג"כ יש לתלות שאינו קונה לעצמו אלא כדי ליתנו במתנה לאחרים, וכיון שאין זה ממש חפצא של איסור כמו נבלה או יין לזיר, אינו עובר בכה"ג על לפני עור. כמו בפרה החורשת בשביעית, דאף שאין דרך לשחטה, אפי"ה בית הלל מתירין, וגם דומה קצת למוכר אוכלין ומשקין למי שאוכל בלא ברכה, או כמו משכיר בית לעבריין, אע"ג שיש הרבה עבירות אשר בלא בית לא היו נעשין /מילואים והשמטות/ +[ואפשר דגם לא דמי למה שאמרו בגמ' ע"ז כ"ב ע"א המשכיר שדה לכותי עובר בלפני עור מפני שהכותי יעשה בה מלאכה בחול המועד, דהתם העבירה נעשית ממש בגוף השדה של המשכיר ולכן אפשר דגרע טפי מהבערה וכיבוי דלא הוי ממש בגוף הבית] + ועושין כן גם בכה"ג דלא מצי למיגר מנכרי אלא מישראל. גם אין נמנעין מליתן או למכור אוכלין למי שאינו זהיר בקידושא ואבדלתא, אע"ג דאפשר שמלבד העבירה שאינו מקדש ומבדיל, הוא עושה גם עבירה בזה שאוכל ושותה; גם נוסעים עם נהג במוצ"ש אף שלא הבדיל וגם לפני שקרא ק"ש והתפלל. אולם בגמ' ב"מ ה' ע"ב אמרו, אן חיותא לרועה היכי מסרינן והא כתיב לפני עור לא תתן מכשול, הרי חזינן דאף שהעיזים עצמם אינם כלל חפצא של איסור, אפי"ה כיון שדרך הרועים לרעות גם בשדות של אחרים, שפיר עוברים בלפני עור וה"נ גם כאן. ברם השטמ"ק מביא שם מהריטב"א שכתב, דאם בלא"ה יש להרועה בהמות משלו, כיון שבלאו דידן נמי מצי עביד איסורא, לית ביה משום ולפני עור ולא אסור אלא משום דמסייע ידי עוברי עבירה, וכידוע הרבו לתמוה על זה, דהא על כל בהמה נוספת יש עבירה חדשה של גזילה, ומאי נ"מ אם יש לו חיותא משלו או לא. ונראה, דכיון שהבהמה עצמה היא חפצא של היתר, לכן רק אם אין לו בהמות משלו ובזה שמוסר לו חיותא לרעות הוא מטיל עליו מיד שם "רועה" אשר רואין אותו כגזלן, רק אז עובר בלפני עור, וגם חושבני דאף גם בזה לא אמרו בגמ' "והא קעבר" בלפני עור, רק אמרו "והא כתיב", והיינו מפני שגם בזה אפשר דאינו עובר ממש בלפני עור. אבל עכ"פ נראה לענין נד"ד דאם נאמר שמדרבנן רואין ממש את הכלי כחפץ שאסור להשתמש בו לסעודה, שפיר צ"ע

ג. בדבר הגירות הנעשה בזמננו

בהך ענינא דלפני עור, הנני רושם את אשר אמרתי מכבר להיושבים על מדין, בנוגע לחלק גדול מהגירות שנעשה לצערנו הגדול בזמננו, דאף אם היינו אומרים דדברים שבלב אינם דברים וכיון שבפיהם הם מקבלים עליהם עול מצוות אין מתחשבין עם מחשבת פגול שבלבם ונעשה על כרחו גר גמור, מ"מ לאותו סוג גרים אשר קבלתם עול מצוות קרובה להחשב כדברים שבלבו ובלב כל אדם, שלבם בל עמם, והננו כמעט בטוחים שאינם חושבים כלל לקיים ולשמור מצוות ד', בכגון דא נלענ"ד שכל המסייעים לגירות כזו, אף אם הם טועים לחשוב שהם גרים גמורים, אפי"ה גם לשטתם המגיריים אותם עוברים בלאו של לפני עור וגו', שהרי כל דבר הנעשה נגד רצון ד' קרוי מכשול, וכידוע שאסור להושיט אבר מן החי אפי' לבן נח, והוא מפני שעבירה קרויה מכשול, ונוהג לאו זה בין בישראל ובין בנכרי, וגם דבר זה סברא הוא דאין לחלק כלל בין מקרב יין לזיר או מזיר ליון, ונמצא דמה שגר כזה חילל שבת ואכל נבלה לפני שהתגיר - לא היה בכך שום עבירה ולא נעשה כלל שום מכשול, ואילו עכשו כשהוא ממשיך ללכת בדרך זו גם להבא, הרי כל מעשיו נהפכים לפוקה ומכשול, וכיון שכל זה נעשה רק מפני הגירות - נמצא שכל המגיריים והמסייעים לכך הו"ל כגדול המחטיאו, ועוברים בלאו של לפני עור לא תתן מכשול גם נראה שאף אלה שרוצים לעשות את הגירות ע"י זה שהנכרי ימכור עצמו להיות עבד לישראל ויקבל אח"כ גט שחרור אשר אז בעל כרחו נעשה גר, דמ"מ מלבד שזה נגד דינא דמלכותא, וגם כולי עלמא ידעי

שאין כונתו כלל להיות עבד וממילא לאו כלום הוא, גם נראה דאף אם לא נתחשב בכך ונחשוב אותו לגר, מ"מ המגיריו עובר בלאו של לפני עור, ואף שהתוס' ביבמות דף מ"ח ע"א בד"ה אלא רק כתבו "דאין טוב לחייבו במצוות מאחר דאין חפץ לקיימם" דמשמע קצת דאין עובר ממש בלאו, יתכן דמיירי התם בכה"ג שיד ישראל תקיפה ויוכל אח"כ לכופו על כך והיכי דאיכא למילתי תלין שיתנהג כישראל, וגם אפשר דכמו שרשאי כל תובע לחייב את הנתבע בשבועה אף אם הוא חשוד בעיניו שישבע על שקר ואין צריך לחשוש ללפני עור של שבועת שקר כיון שבא להציל ממונו, כך גם בזה כיון שכבר קנה אותו ונתגלגל עמו י"ב חודש דאפשר שמעיקר הדין יכול שפיר למול אותו בעל כרחך ואינו עובר על לפני עור, אבל מכל מקום אין זה שייך כלל לגירות שבזמנינו, וכדאמרן

ד לפני עור באיסור יחוד /הערת המחבר/ +מתוך תשובה להגאון מוה"ר אברהם הלוי הורביץ שליט"א +בספרו "דבר הלכה" על הל' יחוד

אשה שבעלה נמצא בעיר אלא שטעתה וחשבה שהלך לעיר אחרת, מסתבר דיש בכה"ג איסור יחוד אפילו אם המתיחד יודע שהבעל כן נמצא בעיר כיון שלגבי דידיה לא נזכר בשום מקום דמסתפי מבעלה, אך אפילו אם נאמר דכיון שלפי האמת הוא כן נמצא בעיר ליכא בכה"ג איסור יחוד, מ"מ נראה דאף שהאיש המתיחד עמה יודע שבעלה בעיר אפי"ה אסור אם הוא אינו מגלה לה והיא אינה יודעת, דנראה שאסור ודאי ליתן לחברו בשר טלה אם הלה חושב שהוא חזיר ורוצה לאכול בשר חזיר כיון שגם על זה בעי סליחה וכן מבואר בקדושין דף נ"ב ע"א תוד"ה דמחיל, וה"נ גם כאן הרי הוא מכשיל את האשה במחשבת פגול של איסור יחוד כיון שהיא אינה יודעת ומתיחדת אע"פ שחושבת שאין בעלה בעיר ואמרתי משום כך שהנותן לחברו דבר מאכל בכה"ג שהמקבל היה צריך מן הדין לשאול אותו תחלה אם הוא כשר או לא, או אם הפירות שהוא נותן לו הם מתוקנים מתרו"מ או לא, דחייב הנותן בכה"ג להקדים ולומר לו שהפירות הם מתוקנים אע"פ שאין המקבל שואלו על כך כדי שלא יכשילנו באיסור זה שהוא אוכל מבלי לברר תחלה אם מאכלו כשר או לא, ועוד יותר מזה נלענ"ד דבכה"ג שהנותן יודע שהמקבל אינו מכירו ומעיקר הדין ה' אסור לו לאכול מפירותיו עד שיברר תחלה אם הנותן הוא אדם כשר שאפשר להאמינו, דיתכן שאסור בכה"ג להאכילו אע"פ שהנותן יודע בעצמו שהוא כשר ופירותיו מתוקנים וגם אומר בפירוש למקבל שפירותיו הם מתוקנים, כיון שהוא סו"ס מכשיל את המקבל בזה שהוא אוכל אצלו באופן שמצד הדין אסור לו לאכול מפירותיו עד שיברר תחלה שהוא נאמן וכמו כן לענין איסור יחוד במי שנכנס אצל אשה אע"פ שהיא יודעת שבעלה בעיר ומותר מן הדין להתיחד עמה אפי"ה היא חייבת להקדים ולהודיע לו שבעלה בעיר, וכן אם היחוד הוא בהיתר מפני שיש שם באותו הבית עוד פתח שהוא פתוח לרה"ר אפי"ה היא חייבת להקדים ולהודיע לו על כך, דאל"כ אף שהמתיחד עמה אינו מקפיד ואינו שואל כלום מ"מ אם הוא בכה"ג שמצד הדין היה צריך לשאול נמצא שאם היא לא תקדים לומר לו הרי היא מסייעת ידי עוברי עבירה ומכשילתו באיסור, והדבר צריך הכרע.]]

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן פח

עוד בדין עירוב בפלעטבוש ד' שבט תשל"ט. מע"כ הרבנים הגדולים וידידי החשובים מועד הרבנים דפלעטבוש כל אחד לפי מהללו מהולל והיו"ר ידידי הרה"ג מוהר"ר ישרא פאליעו שליט"א הנה כבר בארתי בעל פה הטעם שאני סובר דאין לעשות תיקון עירובין בברוקלין אפילו בחלק אחד כהא דפלעטבוש, אף אם נימא שמשך י"ב מיל על י"ב מיל כשיתחילו למדוד מאיזה צד דתחלת העיר דברוקלין אין שם סך גדול כמספר בני ישראל שהיו במדבר על משך כזה, דהאומדנא היתה שנמצאים ברחובות בחוץ ס' ריבוא, משום דכיון דעיר גדולה כברוקלין צריך לברר מי שאומר שאין שם סך ס' ריבוא כשרוצה להתיר, דהא הרבה אינשי הם באומדנא שיש בברוקלין בכל חלק כזה די"ב מיל על י"ב מיל ס' ריבוא

ויותר מאחר דכמובן הבתים גדולים שיש בתים דהרבה קומות בעלי ארבע וחמש ושש שהם כמעט רוב הבתים ואף הנמוכים הם בעלי שתיים ושלוש ונמצאים גם בתים גבוהים ביותר ומגיעין גם לבעלי עשרים קומות, נגד מחנה ישראל במדבר שהיו באהלים שהוא רק אהל בקומה אחת על הקרקע, שלכן אף שהרחובות הם רחבים ערך פי שנים מרחובות דבמדבר שהיו רק ט"ז אמה מ"מ הוא לפי אומדנא דסתם אינשי שהם יותר מכפי שהיו במדבר במשך שטח זה, שלכן אם הוא פחות לענין המציאות צריך לברר זה, ומכיון שצריך לברר זה אף שהאמת הוא שאין שם ס' ריבוא וגם אפשר לברר זה, הרי ודאי רובא דרובא מאינשי לא ידעו מברור זה לא רק מעלמא אלא אף הדריס כאן לא ידעו זה ויאמרו דמותר לעשות תיקוני עירובין דצורת הפתח ברה"ר = ברשות הרבים = גמור דיש שם ס' ריבוא ויותר ויבא לקלקולא. ומצינו כה"ג שחששו חכמים מהא דלא עשו עירובי חצרות דפת בירושלים (ק"א ע"א רש"י ד"ה ומהדרו. ועי' אג"מ או"ח ח"א סי' קל"ט ענף ה') וכמה גזירות טובא

והנה למה שכתבתי באג"מ שם דאיכא שיטת הרשב"א בספר עבודת הקדש דסרטיא ופלטיא הוא רה"ר אף בעיר שמוקפת מחיצות ודלתותיה נעולות, ובעה"מ עירובין דף כ"ב הביא שיטה זו גם בשם הר"א אפרים, ויש שסובר בתה"ד סי' ע"ג דאינו רה"ר אבל הוא כרמלית וכתבתי שאיכא גם ברש"י סברא זו בעירובין דף ק"א ד"ה חייבין שסובר כן שהרי כתב אבל עכשיו דדלתותיה נעולות לא הויא רה"ר שאינה כדגלי מדבר שהוא דרך פתוח כל שעה, שהוא לשון המשמע שאינו רה"י = רשות היחיד = וגם הא מסיק וכיון דכרמלית היא לית לן למיגזר, ולא כתב איזה טעם אחר שהוא כרמלית משמע דהוא מצד שכתב בדבור זה משום דעיר של רבים היא שאוכלוסין הרבה באין לה עושה שהוא כרמלית אף דדלתותיה נעולות, ואין לנו מנהג דלא כשיטה זו דהא מה שתיקנו עירובין אף בעיירות גדולות הוא מה שאף עיירות הגדולות לא היו בהם ס' ריבוא ואף לא קרוב לזה כידוע וכמפורש כן בכמה מקומות, וחומר זה דהרשב"א הוא להסוברים דבעין ס' ריבוא דוקא כדאיכא ס' ריבוא, אבל מסתבר שאם איכא רה"ר בסרטיא ופלטיא יהיה זה תלוי בכל העיר אף שהעיר גדולה בשטח יותר מי"ב מיל על י"ב מיל ובכל העיר איכא ס' ריבוא ולא בחלק די"ב מיל על י"ב ממנה, נמי הוא רה"ר כיון שהפלטיא הוא נעשה לכל בני העיר שהם ס' ריבוא ויותר, וגם הוא כמוכרח דהא פלטיא לא היה במדבר ולא שייך לומר דמחנה לוי היה פלטיא שהיה שם משה שהכל צריכין לו ובאים אליו היתה בחשיבות פלטיא, אלא שהוא משום דזה אין צורך להוכיח מדגלי מדבר אלא משום דזהו עיקר רה"ר שזהו ודאי מקום הנעשה רק לרבים, ולהרשב"א שאף בעיר שמוקפת מחיצות הוא רה"ר הא ודאי לא שייך למילף ממחנה ישראל במדבר שלא היו מחיצות, שלכן לא שייך למילף שיעור העיר שאיכא בה הפלטיא שהיו הרבים שמחשיבין לרה"ר נמצאים רק בשטח י"ב מיל על י"ב מיל, אלא רק סך האינשי דמחשיבין לרה"ר זה שייך למילף היינו שהפלטיא יהיה לעיר שיש בה ס' ריבוא אבל אין חלוק בזה גודל העיר, דהא עכ"פ כיון שבעיר איכא ס' ריבוא הרי נעשה הפלטיא שבעיר לכל תושבי העיר שהם ס' ריבוא אף על שטח יותר מי"ב על י"ב מיל, שא"כ באיכא פלטיא בברוקלין יש להחשיב מספר אנשי כל ברוקלין, אבל אולי פליגי רוב הראשונים עליהו לא רק באיכא מחיצות אלא אף בליכא מחיצות דליכא יתרון בשביל הפלטיא כלל דאין לנו רה"ר אלא מה שילפינן מדגלי מדבר דהא החכ"צ שהביא הבאה"ט מסיק ותמה אני שלא ראיתי לאחד מן הפוסקים שהביא דבר זה, שא"כ נימא שאף בלא מחיצות ליתא יתרון לפלטיא, ובכל אופן תלוי בכל י"ב מיל על י"ב מיל לבד וכשנמצא שליכא שם ס' ריבוא היה לן להתיר לתקן עירובין, איכא עכ"פ טעם זה שאין לתקן עירובין מאחר שלא ידוע זה אלא ע"י ברור שמזה לא ידעו רובא דרובא אינשי ואתי לקלקולא להתיר לתקן עירובין אפילו בעירות גדולות שאיכא ס' ריבוא

והנה מסתבר שאין רשות לכל אחד ואחד למדוד הי"ב על י"ב מיל מביתו איך שיהיה עדיף להו דהא יהיה סתירה אלא צריך להתחיל מאיזה צד דתחלת העיר הקרוב להו שאם לפלעטבוש קרוב חוף הים דנכנס קאני איילענד וברייטאן ביטש שאיכא ימים בימי הקיץ שבאים לשם יותר ממיליאן /ממיליון/ איש

ביום שאף אם נחלקים לשלשה זמנים ביום שנמצא שבזמן אחד ביום איכא שם רק ערך ש"נ אלפים הרי בצרוף להאינשי שנמצאים בכל יום ודאי יהיה בימים ההם ס' ריבוא, וכיון שאיכא ימים שאיכא ס' ריבוא אפשר שסגי בזה להחשיב רה"ר גם על השנה, שלא הכל הזכירו שבעלי שיטה זו סברי דצריך שבכל יום יהיו עוברין בו ס' ריבוא דברש"י ותוס' והרא"ש לא הזכר בכל יום, וא"כ אפשר סברי דאם אך איכא המציאות בעוברים ס' ריבוא וראוי הוא מצד המקום ומספר האנשים שבסביבה שיעברו גם בכל עת ס' ריבוא הוא רה"ר, אך בזה כיון דבש"ע כתב בדעת שיטה זו דצריך שיעברו ס' ריבוא בכל יום בסימן שמ"ה סעי' ז' יש אולי להקל אבל הא עכ"פ יש לאסור מטעם שכתבתי לעיל

וזה אמרתי אף כשאמרו לי שלפי ידיעה הברורה אין במשך י"ב על י"ב מיל ס' ריבוא בברוקלין, והוא טעם לאסור על כל כרכים ששייך לאמוד לסתם אינשי שיש שם ס' ריבוא ברחובות מחוץ להבתים, דאפילו אם האמת שלאחר הברור נתברר שאין שם ס' ריבוא אין לתקן עירובין דרובא דאינשי אין יודעין הברור, אבל עתה נודענו במפה שניתן מהעיריה (הסיטי) ונמצא שכל ברוקלין הוא רק י"ב מיל על י"ב וקצת יותר ודרים שם בקביעות קרוב לשלשה מיליאן ועוברים ושבים ממקומות אחרים למסחר ולהתראות עם קרובים ולעבודה קבועה קרוב למיליאן שא"כ יש ממש יותר הרבה מס' ריבוא ברחובות שודאי בהי"ב מיל על י"ב מיל יש ג"כ יותר מס' ריבוא, ולהשוות בריבוע הוא בהכנסת מקצת מנהעטן שנכנס שם האיסט סייד שהוא גם וואל סטריט וסיטי האל והסביבה שהוא עוד איזה מיליאנים/מיליונים, אבל כיון שמופסק בהנהר אין לצרף זה לברוקלין ולכן נחשב כמעט כל ברוקלין שג"כ איכא הרבה יותר מס' ריבוא וא"כ הוא רה"ר דאורייתא דודאי אין לתקן עירובין מדינא. משה פיינשטיין